

№10.16 збр 04.12.2024 рр

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Виконала:

Гаряча Людмила Іванівна,
Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма «Початкова освіта»

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії і методики
початкової освіти Зенченко Т.Ф.

Допущено до захисту

«13» 12 2024р.

Завідувач кафедри

ТФ

Дата захисту «7» 12 2024р.

Оцінка 80 С

Підписи членів ЕК:

Мешкова О.С.

Собко В.О.

Зенченко Т.Ф.

Глухів-2024

Анотація

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню теоретичних і практичних аспектів формування творчого потенціалу учнів початкових класів через використання інноваційних методик та інтерактивних форм навчання. Метою дослідження є визначення ефективних шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів, зокрема через уроки літературного читання, а також розробка педагогічних умов, що сприяють реалізації цього завдання. Дослідження спрямовано на розгляд поняття творчих здібностей учнів початкової школи та їхню роль у загальному розвитку особистості; визначення потенціалу уроків літературного читання як основи для формування творчого мислення та уяви; характеристики педагогічних умов, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, аналіз практичного досвіду педагогів у використанні творчих завдань на уроках літературного читання; запропоновано методичні рекомендації для підготовки педагогів до роботи із творчим потенціалом молодших школярів.

Теоретичний складник роботи аналізує поняття творчості, творчих здібностей та їх значення для розвитку особистості молодшого школяра. Увагу приділено ролі літературного читання як засобу формування креативності, емоційного інтелекту та критичного мислення. Практичний розділ містить результати дослідження педагогічного досвіду, описує методи і прийоми розвитку творчих здібностей у початковій школі. Висвітлено вплив інтерактивних форм навчання, диференційованих завдань та проектної діяльності на розвиток творчого потенціалу учнів.

Підтверджено, що уроки літературного читання мають значний потенціал для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Читання сприяє формуванню уяви, критичного мислення, здатності до самовираження. Окреслено педагогічні умови, які включають створення комфортного емоційного середовища, індивідуалізацію навчального процесу та використання інтерактивних методів навчання. Запропоновано методичні рекомендації для педагогів, що враховують особливості роботи з дітьми різних рівнів творчого розвитку.

Ключові слова: учень початкових класів, творчі здібності, літературне читання, педагогічні умови.

Abstract

The qualification work is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the formation of the creative potential of primary school students through the use of innovative methods and interactive forms of education. The purpose of the study is to determine effective ways to develop the creative abilities of younger students, in particular through literary reading lessons, as well as to develop pedagogical conditions that contribute to the implementation of this task. The study is aimed at considering the concept of creative abilities of primary school students and their role in the overall development of personality; determining the potential of literary reading lessons as a basis for the formation of creative thinking and imagination; characterization of pedagogical conditions that contribute to the development of students' creative abilities, analysis of teachers' practical experience in the use of creative tasks in literary reading lessons; Methodological recommendations for preparing teachers to work with the creative potential of younger schoolchildren are proposed.

The theoretical component of the work analyzes the concepts of creativity, creative abilities and their importance for the development of the personality of a junior student. Attention is paid to the role of literary reading as a means of forming creativity, emotional intelligence and critical thinking. The practical section contains the results of the study of pedagogical experience, describes methods and techniques for the development of creative abilities in primary school. The influence of interactive forms of learning, differentiated tasks and project activities on the development of students' creative potential is highlighted.

It has been confirmed that literary reading lessons have a significant potential for the development of creative abilities of primary school students. Reading contributes to the formation of imagination, critical thinking, and the ability to express themselves. Pedagogical conditions are outlined, which include the creation of a comfortable emotional environment, individualization of the educational process and the use of interactive teaching methods. Methodological recommendations for teachers are proposed, taking into account the peculiarities of working with children of different levels of creative development.

Keywords: primary school student, creative abilities, literary reading, pedagogical conditions.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Поняття «творчих здібностей» учнів початкових класів.....	9
1.2. Уроки літературного читання як основа розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.....	20
1.3. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.....	28
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	38
2.1. Досвід роботи вчителів початкових класів: та їх розвиток творчих здібностей на уроках літературного читання.....	38
2.2. Шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання.....	56
2.3. Методичні рекомендації що сприятимуть підготовці педагогів для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках літературного читання.....	71
Висновки до другого розділу	79
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. Відродження та прогрес суспільства України значною мірою залежать від творчого потенціалу, активності та ініціативи його громадян. Сучасна соціальна практика потребує все більшої кількості людей, які здатні мислити творчо, створювати матеріальні й духовні цінності, пропонувати нові ідеї, винаходи та технології. Серед численних психолого-педагогічних викликів найактуальнішим є питання організації процесу розвитку здібностей особистості. Виховання обдарованих дітей становить одне з найважливіших завдань сьогодення. Творчість є ключовим елементом особистісного інтелектуального розвитку формування креативного підходу до рішення різноманітних завдань. Особливо важливо розвивати творчі здібності молодших школярів, оскільки на цьому етапі формується основа подальшого розвитку індивідуального потенціалу та таланту.

Розвиток творчих здібностей у молодших школярів під час уроків літературного читання є надзвичайно актуальним. Це має значення з кількох причин: залучення до творчого мислення та вираження власної уяви сприяє розвитку особистості молодшого школяра, стимулює самовираження та креативність, що є ключовими якостями в сучасному світі; розвиток мовлення та мислення: літературне читання не лише розширює словниковий запас, а й розвиває мовлення та мислення учнів. Здатність аналізувати тексти, виражати власні думки та інтерпретувати літературні твори є важливою складовою критичного мислення; підтримка емоційного розвитку: літературні твори відкривають перед дітьми нові світи, допомагають їм розуміти свої власні почуття та емоції. Це сприяє розвитку емоційного і соціального інтелекту; сучасні вимоги до освіти: сучасний світ вимагає від освіти не лише навчання фактам, але й розвиток креативності та адаптивних навичок. Такий підхід дозволяє дітям краще пристосовуватися до змін у суспільстві; можливості для індивідуального розвитку: робота з творчістю

дозволяє виявити та підтримати індивідуальні таланти та здібності кожного учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція «Нова українська школа» передбачає створення сприятливих умов для розвитку кожного учня в різних видах діяльності, виявлення та розвитку комплексу здібностей, пізнання учнем самого себе, розвиток на певному рівні мислення, уяви, фантазії тощо. Творчі здібності були й залишаються предметом аналізу багатьох учених як вітчизняних (І. Волощук, С. Гончаренко, Г. Костюк, В. Моляко), так й зарубіжних (Ф. Вернон, Дж. Гілфорд, Е. Торранс).

У дослідженні розглянемо різноманітні аспекти розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку, зосередивши особливу увагу на літературному читанні окреслимо підходи, методики та практичні приклади, які можуть стати відповіддю на запити сучасної освіти щодо розвитку творчості учнів. Літературне читання в початковій школі має великий потенціал для розвитку творчості дітей. Процес читання художньої літератури може стати вправою для формування творчого мислення та вираження власних концепцій. Окрім цього, важливо створити атмосферу, в якій діти відчувають свободу виразу своїх думок та ідей. Це сприяє розвитку самостійності і впевненості у собі. Вчителі повинні підтримувати творчість кожної дитини, надихаючи їх на нові досягнення.

Розглядаючи шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання, важливо також звернути увагу на індивідуальні особливості дітей. Кожна дитина має свої інтереси і потреби, і вчителі повинні адаптувати свій підхід до кожного учня. Важливо розробляти завдання, які стимулюють творчий розвиток кожної дитини окремо.

Розвиток творчих здібностей є ключовим аспектом навчального процесу, зокрема на уроках літературного читання. У роботі проаналізуємо теоретичні підходи до поняття творчості та творчих здібностей, а також вивчимо специфіку літературного читання для учнів молодших класів.

Здійснимо огляд найбільш ефективних методів і прийомів, спрямованих на розвиток творчого мислення у дітей. Для учнів початкових класів розвиток творчості є особливо актуальним, адже у цей період формуються їхні мислення та сприйняття навколишнього світу.

Розробка методик, які сприяють розвитку творчих здібностей під час уроків літературного читання, та впровадження їх у навчальний процес є кроком у напрямку покращення освіти та розвитку компетентних та творчих особистостей.

Метою роботи є дослідження шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання.

Відповідно до теми роботи сформульовано такі завдання:

1. Розглянути поняття «творчих здібностей» учнів початкових класів.
2. Проаналізувати уроки літературного читання як основа розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.
3. Охарактеризувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.
4. З'ясувати досвід роботи вчителів початкових класів та їх розвиток творчих здібностей на уроках літературного завдання .
5. Запропонувати шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання.
6. Дослідити методичні рекомендації, що сприяють підготовці педагогів для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках літературного читання.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Предмет дослідження – шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання.

Методи дослідження: аналіз державних нормативних документів, психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження,

узагальнення масового і передового педагогічного досвіду; аналіз, синтез, класифікація.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася протягом 2023-2024 рр. на базі Хустянського ліцею Роменського району Сумської області. В експерименті брали участь 7 учнів 4-го класу.

Апробація результатів роботи. Результати досліджень, отримані в рамках виконання роботи, були представлені у межах:

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників «Інновації в науці: сучасний вимір», 04 квітня 2024 року, м. Суми;

II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу», 25 квітня 2024 року у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, м. Глухів (тема доповіді: «Формування ключових компетентностей учнів на уроках читання»);

II Всеукраїнського науково-методичного семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», 14 листопада 2024 року (тема доповіді: «Шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання»).

Публікації. Опубліковано тези доповіді:

Гаряча Л. І. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів на уроках літературного читання. *Наукова колекція Навчально-наукового інституту Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників* (за матеріалами II Всеукраїнського науково-методичного семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», м. Глухів, 14 листопада 2024 року). Випуск 2. Част. 1. Глухів, 2024. С.45-47.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Поняття «творчих здібностей» учнів початкових класів

Творчість є психологічно складним процесом. В її основі лежить уява, в процесі використовуються такі психологічні процеси, як: увага, пам'ять, думка, які з'являються в пізнанні людини. Процес творчості може відбутися тільки при наявності відповідного емоційного контексту. Уява доповнюється навичками, причинами цілеспрямованих дій. Творчі здібності і потреба у творчій діяльності є у кожної людини з народження, проте дуже часто вони залишаються нереалізованими. Кожна людина шукає можливості розвивати власні творчі здібності, нерідко стикаючись з опором оточуючих її світу. Саме творча діяльність дозволяє розкрити власну індивідуальність. Творчість відображає внутрішній світ людини, її переживання, надії, прагнення тощо [31].

Творчість – створення власне нових за задумом культурних і матеріальних цінностей. С. Доценко наголошує на тому, що «творчість – це специфічна форма духовної діяльності, яка полягає в генеруванні оригінальних цінностей, а також у виявленні нових, раніше невідомих фактів і закономірностей, що стосуються як матеріального світу, так і духовної культури» [17].

Маємо кілька визначень творчості:

- «це здатність генерувати оригінальні, інноваційні та незвичайні ідеї» [1];

- «це діяльність, що охоплює мистецтво: вона включає в себе створення художніх витворів, таких як живопис, музика, література та інші форми мистецтв» [49];

- «це індивідуальний процес самовираження, який відображає світогляд, емоції та переживання автора» [8].

Творчість передбачає залучення розумових здібностей, критичного мислення та інноваційних стратегій для вирішення завдань. Власне у науковій сфері творчість – це здатність розробляти нові теорії, моделі та підходи для вивчення різних явищ [31]. Творчість може визначатися як механізм адаптації, коли люди використовують власні ідеї та рішення для реагування на зміни в оточуючому світі.

Творчість являє собою можливість досліджувати ідеї та форми, експериментувати з концепціями й виявляти нові взаємозв'язки між ними. Це власний шлях до самовдосконалення і реалізації потенціалу через виконання різних творчих завдань. Творчість відіграє ключову роль у розвитку культури, адже вона є джерелом нових ідей та концепцій, що формують культурний контекст та соціальні цінності. Завдяки творчості людина може передавати свої думки та емоції оточуючим, спільноті і майбутнім поколінням, використовуючи різноманітні формати та засоби вираження, що свідчить про важливість творчості в житті людини та суспільстві. На відміну від цього, можна розглянути творчість як процес, в якому людина створює об'єктивно і суб'єктивно нові продукти. Хоча їхня суспільна цінність може бути невеликою, суб'єктивна цінність таких творів є значною.

Н. Будій трактує творчість «як вираз унікальних особистісних якостей людини» [5].

У своїх роботах О. Бублій зазначає, що незважаючи на значні відкриття, узагальнення та спостереження, різні теорії та концепції не здатні повністю охопити проблему творчості. Вони аналізують цю проблематику через призму особистого життєвого досвіду авторів і, зазвичай, зосереджуються лише на одному чи кількох її аспектах [4].

Дж. Гілфордом було введено поняття «дивергентне мислення» і «креативність», які психологами з 1950 р. стали вживатися як синоніми. Учений вказує, що «творчий потенціал може бути визначений як сукупність здібностей та інших рис, які сприяють успішному творчому мисленню».

В основі його концепції лежить принципова відмінність між двома типами розумових операцій: конвергенцією і дивергенцією. Дж. Гілфорд уважав операцію дивергенції основою креативності, яку пояснював як тип мислення, що йде в різних напрямках. Основні ознаки дивергентного мислення такі: здатність бачити проблему; генералізована чутливість, чутливість до сприйняття дефектів, відсутніх елементів, додисгармонії (загострена реакція на них); дивергентність мислення (різноманітність варіантів); гнучкість мислення (переключення на різні завдання); швидкість, кількість ідей на одиницю часу; багатство фантазії; розвинена творча уява.

Когнітивна теорія Дж. Келлі аналізує творчість як альтернативу звичайному мисленню. Навіть не вживаючи термін «творчість», вчений представив унікальну теорію, яка стосується творчих особистостей і вперше описав альтернативне гіпотетичне мислення. Для Келлі людина постає в ролі дослідника або вченого, який ефективно і креативно взаємодіє з навколишнім світом, інтерпретує його, обробляючи інформацію та прогнозує можливі події. Життя кожної людини подібне до наукового дослідження, де постійно генеруються гіпотези про реальність, що дозволяє їй спробувати передбачати і контролювати події. Людське сприйняття світу є гіпотетичним, і люди формулюють свої гіпотези, перевіряють їх, виконуючи ті ж ментальні процеси, що й науковці під час дослідження. Отже, життя можна розглядати як творчий дослідницький процес [49].

Г. Альтшуллер підкреслює, що творчість слід розглядати не просто як талант, а як невід'ємну частину людської природи. Він вважає, що творчість є нормою людського існування, а творчі здібності притаманні кожній людині. Проте, цей творчий «генетичний скарб» не розкриється сам по собі, якщо не виникне суспільна потреба та можливість для його реалізації в особистості. Творчість проявляється в інтелектуальній і духовній діяльності, де інтелект забезпечує новий підхід до інформації, а духовна діяльність містить у собі процес генерації нових ідей. Тому важливо на всіх етапах розвитку

особистості підтримувати та організовувати ці види діяльності. Занадто вузька спеціалізація може стримувати творчі імпульси.

Необхідною є універсальна освіта, яка поєднує в собі загальні знання та спеціалізовану майстерність. Ключовим є не тільки розвиток здібностей, а й створення мотивації до творчості та оволодіння технологією творчого процесу. Самовдосконалення виступає основним методом розвитку творчої особистості. Важливість зовнішнього середовища полягає в тому, щоб переконати особистість в природності творчого процесу, навчити її цьому процесу та надати технології для творчої роботи [49].

Ідеал людини, В. Сухомлинський розумів, як творчу особистість, яка глибоко відчуває красу навколишнього світу, творця матеріальних і духовних цінностей, дослідника і мислителя. Він наголошував, що творчість є необхідною умовою існування людини, без творчості людина не може пізнати свої сили, здібності, нахили тощо. Крім того, В. Сухомлинський доводив, що розвиток творчої активності залежить від оточення, в якому знаходиться людина [14].

Художня творчість невіддільна від естетичного сприйняття реальності та задоволення естетичних потреб людини. Основні її характеристики включають:

- наочно-образне мислення, яке переважає над наочно-дієвим і абстрактно-логічним;
- емоції, які виступають як прояв інтенсивного переживання, сприйнятого як очищення;
- художня творчість виявляється у формі суспільної свідомості – у мистецтві, що produces певний художній образ, закодований у різних матеріальних формах (література, скульптура, живопис тощо);
- художня творчість не має практичного значення і не потребує реалізації, як це відбувається з винаходами чи новими науковими знаннями;

– художня творчість відкриває можливість багатогранного сприйняття конкретного твору людьми, оскільки це залежить від суб'єктивного сприйняття, особистого смаку та інших факторів [1].

У кожного учня спостерігаються властиві тільки йому творчі задатки. Це залежить від багатьох факторів: нервової системи, її «гнучкості»; емоційності; темпераменту; спадковості тощо. Важливу роль відіграє оточення дитини середовище, коло спілкування, і найголовніше – сім'я. Задатки в свою чергу діляться на вроджені і набуті (соціальні). Для розвитку здібностей слід пройти ряд етапів, від найнижчого до найвищого.

Як зазначає В. Моляко, поняття «здібності» охоплює три основні ідеї: по-перше, здібності представляють собою індивідуально-психологічні характеристики, які відрізняють одну людину від іншої; по-друге, під здібностями розуміються лише ті індивідуальні особливості, що мають значення для успішного виконання певної діяльності; по-третє, термін «здібність» не обмежується знаннями, навичками чи вміннями, які вже розвинула дана особа [31].

Сучасне розуміння здібностей певним чином не може звести лише до їх досвіду, до умінь, до знань та власне навичок. Дослідники зазначають, що здібності мають два компоненти.

По-перше, власне систему операцій та способів діяльності, що становлять суть діяльності і певним чином забезпечують можливість її виконання.

По-друге, якість процесів, які регулюють дані операції. Якість процесів власне становить «ядро» здібностей, яке саме забезпечує не тільки можливість, але й успішність виконання діяльності. «

Ядро» здібностей певним чином являє собою «побічний продукт» діяльності, власне додатковий ефект її виконання та побічний продукт придбання досвіду. Власне, саме це робить дані здатності властивістю особистості, власне її невід'ємною якістю. У зв'язку з цим саме поняття «здатність» слід розглядати як деяку рівневу характеристику особистості, що

власне визначає ступінь переходу саме від процесу до властивості особистості, що власне свідчить про міру стійкості для даної особистості певного рівня діяльності [8].

Творчі здібності, як вважає Е. Фромм, є вродженими потенційними можливостями, які існують у кожній людині. Л. Терстоун підкреслює, що розвиток творчих здібностей залежить від особливостей темпераменту, а також здатності швидко засвоювати і генерувати ідеї. Творчі рішення часто виникають під час релаксації та зосередження, зазначає Терстоун.

С. Герберт, представник когнітивної психології, стверджує, що творчі здібності не є унікальними і не відрізняються від інших пізнавальних процесів. У свою чергу, Дж. Гілфорд вважає креативність «універсальною пізнавальною здібністю, основою якої є дивергентне мислення, що націлене на пошук кількох варіантів вирішення проблеми та виходить за рамки існуючих стандартів» [49].

Е. Торренс акцентує увагу на тому, що творчі здібності – це вищий розумовий процес, пов'язаний з інсайтом, де нові асоціації поєднуються з розв'язуваною проблемою. Творчі здібності можна також визначити як індивідуальні психічні та фізичні якості, які забезпечують успішне виконання творчих завдань у різних сферах діяльності. Творча особистість – це індивід, що володіє високим рівнем знань і прагненням до нового та оригінального. Для таких особистостей творчість є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – їхньою основною характеристикою. Найголовнішим показником творчої особистості вважається наявність творчих здібностей.

У сучасних умовах час досить актуальним стає розвиток творчих здібностей учнів початкових класів. Поділ здібностей власне на творчі, а також репродуктивні здійснюється певним чином в залежності від ступеню та власне характеру новизни продукту, одержуваного в певних різноманітних видах діяльності, які саме реалізують, а також формують різні здібності.

У літературі знаходимо поняття «здатність» визначає також успішність, легкість, а також швидкість виконання діяльності як власне при наявності

повної інформації а також в умовах її дефіциту. Це може слугувати основою для розподілу здібностей на репродуктивні та творчі. Репродуктивні здібності характеризуються тим, що визначають, наскільки ефективно людина може відтворювати вже накопичений досвід людства. Вони реалізуються в певних умовах, пов'язаних з інформацією, та проявляються в успішності оволодіння знаннями, вміннями і навичками, а також у формуванні особистісних якостей [31].

Так, М. Лук'янчук зазначає, що «творчі здібності – це певний синтез властивостей та деяких особливостей особистості, її рівнева характеристика, що припускає власне наявність певної властивості, яка забезпечує певну новизну та деяку оригінальність продукту». Так, творчі здібності певним чином забезпечують успішність в деяких творчих видах діяльності, зокрема в таких, де створюються деякі нові предмети матеріальної, а також духовної культури, також здійснюються нові ідеї та відкриття, винаходи тощо [26].

Науковці (О. Бублій, Н. Будій та ін.) розрізняють загальні та спеціальні творчі здібності. Загальні певним чином впливають на успішність людини в певних видах діяльності. Наприклад, розумові здібності, а також розвинена пам'ять та ін. Спеціальні творчі здібності визначають успішність людини в деяких специфічних видах діяльності, де потрібні власне особливі задатки та саме їх розвиток. Йдеться про лінгвістичні, математичні, літературні та художні, спортивні здібності. Серед досить важливих складників літературних здібностей слід виокремити: глибину, багатство, яскравість уяви та фантазії, а також пам'яті, власне образного мислення тощо [4; 5].

Основою творчих здібностей молодших школярів є уява, яка може різнопланово проявлятися в життєдіяльності дитини. Фантазія (лат. *phantasia* від грец. *φαντασία* – уява) – створення людиною нових образів в рамках майбутнього часу, з використанням колись сприйнятого минулого, на основі наявного інтелекту. На думку вчених, уява – це «складна форма психічної діяльності, яка є реальним об'єднанням декількох психічних функцій в їх

своєрідних відносинах і, при цьому, стає абсолютно необхідним моментом і умовою формування реалістичного мислення» [49].

Зауважимо, що особливості уяви старших дошкільників та молодших школярів багато в чому схожі з тим, як воно проявляється у дітей 4-5 років, але істотно відрізняються за змістом і значенням для зародження особистості дитини, тому що даний період пов'язаний з підготовкою до навчальної діяльності (становлення здібностей дитини).

В творчому процесі дитини уява виступає як складна психологічна система, дія якої проявляється в ускладненні форм перетворення дійсності засобами сприйняття, мислення, пам'яті та емоційно-потребової сфери [5].

Творче мислення – мислення, результатом якого є відкриття або створення чогось нового. Чимало елементів новизни (ознак наявності творчості) може виявитися і в практичному мисленні людини, тому воно також може розглядатися як творче. Наприклад, людина може зробити своїми руками якусь оригінальну річ, знайти новий, несподіваний вихід із життєвої ситуації, виявити абсолютно новий спосіб вживання будь-якого предмета, матеріалу тощо [4].

Творче мислення завжди викликало до себе підвищений інтерес вчених, і цей інтерес був обумовлений не тільки прагненням до наукового пізнання даного виду мислення як такого, а й бажанням розвивати його. Під час дослідження творчого мислення цікавила природа цього виду мислення, його відмінність від інших видів мислення, походження та розвиток. У творчій діяльності людей проявляються їх звичайні, загальні інтелектуальні розумові або практичні навички, і час від часу діяльність будь-якої людини може ставати творчою, якщо в ході її вона випадково відкриває або створює що-небудь нове. Відтак, є тільки загальна інтелектуальна, а не особлива творча обдарованість людини, і будь-яка високорозвинена в інтелектуальному плані людина в більшій чи меншій мірі є потенційно творчою особистістю. Прихильники цієї точки зору, крім того, стверджують, що крім інтелекту істотну роль в прояві творчих здібностей людини відіграє

мотивація її діяльності. Сильна мотивація здатна збільшувати інтелектуальний (творчий) потенціал людини, слабка зменшує його [8].

Окрім загальної інтелектуальної обдарованості та мотивації в руслі даного розуміння творчих здібностей (творчого мислення) важлива роль відводиться деяким іншим особистісним властивостям людини, наприклад, прагненню бути не такою, як усі. Творча людина має особливу «чутливість до проблем», незалежність в прийнятті рішень, здатність приймати рішення в невизначених і досить складних умовах, критичність в оцінці своїх та чужих досягнень, а також деякі інші індивідуальні особливості, що відрізняють її від нетворчих особистостей.

Інший підхід до розуміння творчого мислення та творчих здібностей акцентує увагу на тому, що ці здібності дійсно існують і є незалежними від загального рівня інтелектуального розвитку особи. Проте є важливе застереження: для того щоб індивід міг реалізувати себе як творчу особистість, що володіє творчими здібностями, він повинен досягти високого рівня інтелектуального розвитку.

Е. Торренс зазначає, що існує свого роду інтелектуальний поріг, який визначає, за яких умов починають виявлятися творчі здібності, і цей поріг становить 120 % і вище за стандартними тестами інтелекту [49].

Отже, існує визнання, що інтелект і творчі здібності функціонують окремо, проте вони мають взаємозв'язок. Творчий процес, або творче мислення, характеризується деякими особливостями та складом, які, окрім здатності створювати нове знання або знаходити нестандартні рішення, мало чим відрізняються від інших форм мислення.

Проблема власне загальних творчих здібностей досить часто розглядається в певному аспекті проблеми креативності, а також креативних властивостей особистості. Креативність (лат. creatio – творення) – це певна система загальних творчих здібностей, а також індивідуальних особливостей особистості, які саме сприяють самостійному висуванню певних проблем,

також нешаблонне їх вирішення, власне генерування значної кількості оригінальних ідей.

Так, О. Ярмусь певним чином відносить до загальних творчих здібностей деякі окремі якості мислення (легкість до генерування ідей, його гнучкість, власне здатність до згортання розумових операцій, а також здатність до зближення понять, саме легкість асоціювання, а також віддаленість асоційованих понять тощо) та власне мовлення (відносна швидкість, легкість формулювання, що саме необхідна для того, щоб полегшити рух думки).

Науковцем зазначається, що творчі здібності також припускають пильність у певних пошуках проблем, а також здатність до переносу досвіду та здатність передбачення та ін. Цей перелік певним чином представляє значний інтерес власне для подальшого дослідження загальних творчих здібностей. Він безпосередньо дозволяє вирішувати деяку проблему виділення показників їх розвитку. Але, разом з тим виокремлений великий список досить наочно демонструє деяку відсутність єдиної підстави щодо класифікації визначених автором творчих здібностей [49].

Гіпотетичність – загальна творча здатність, яка власне полягає в можливості висловлювати певні різноманітні, а також обґрунтовані припущення щодо перспективи, а також причини розвитку будь-яких явищ реальної дійсності. Механізм, який власне лежить в основі гіпотетичності, пов'язаний з деяким функціонуванням загальної розумової дії щодо встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Саме уміння бачити певний зв'язок причин та власне наслідків в деяких явищах реального світу певним чином дає змогу досить успішно висувати гіпотези як власне перспективні (які звернені в майбутнє), а також і ретроспективні (які будуть звернені в минуле). Власне для успішного висунення гіпотез досить перспективного характеру потрібне здійснення певної загальної розумової дії планування, яке саме дозволяє власне подумки прораховувати певний хід розвитку подій. Але, як і в випадку з варіативністю, саме для прояву гіпотетичності потрібне

саме дивергентне мислення з його деякими властивостями гнучкості, а також швидкості, яке дає змогу висувати досить велику кількість різних за змістом гіпотез [5].

Імпровізація – це певна загальна творча здатність, яка власне полягає в деякій можливості на окремій основі інтуїтивної творчої діяльності власне породжувати певні творчі продукти в досить стислий період часу. Але, можливо, дати ще й інше визначення зазначеної можливості: імпровізація – це власне загальна творча здатність, яка певним чином дозволяє безпосередньо без попередньої підготовки до вирішення раптово виниклої проблеми вже побачити суть завдання, самостійно розв'язати дану проблему за досить обмежений проміжок часу.

У якості основи для оцінки можливостей варто враховувати вже наявний у людини досвід у творчій діяльності, а також різноманітні методи, які вона накопичила в цьому процесі для вирішення творчих завдань. Імпровізація, в свою чергу, базується на інтуїтивних несвідомих процесах, які пов'язані з активністю правої півкулі мозку і сприяють інкубації та виникненню творчої ідеї [31].

Оскільки імпровізація є певною реакцією в умовах нестачі інформації, то формування даної можливості слід здійснювати в деяких умовах зміни доступних заходів цієї інформації. Потрібно досить послідовно збільшувати власне можливості людини заповнювати відсутню інформацію, а також вчити спиратися на наявний вже досвід, більш повно усвідомлювати саме ту систему дій, що повинні бути здійснені саме для обґрунтованої імпровізації, власне передбачити наслідки імпровізації, а також нести певну відповідальність за її результат.

Перспективним напрямком дослідження є встановлення взаємозв'язку між рівнем розвитку процесів узагальнення, порівняння та класифікації у учнів початкових класів і їхніми загальними творчими здібностями. Важливим аспектом дослідницької роботи є визначення ролі загальних творчих здібностей в цілісному розвитку особистості, а також їх значення

для формування самостійності, самооцінки та інших особистісних рис. Це дослідження може виявити залежність між розвитком загальних творчих здібностей, наприклад, варіативність, імпровізація, гіпотетичність та перенос, і кількома чинниками. Серед цих факторів важливими є специфіка творчої здатності, вид творчої діяльності (наприклад, технічна, художня, дослідницька), а також вік, стать учнів та їхні індивідуальні особистісні характеристики.

1.2. Уроки літературного читання як основа розвитку творчих здібностей учнів початкової школи

Курс літературного читання є початковим етапом у системі шкільної літературної освіти. Він базується на принципах компетентнісного підходу та спрямований на досягнення певних предметних і особистісних результатів учнями.

Розробка оновленого змісту курсу літературного читання для учнів 2-4 класів, його структура та технології навчання ґрунтуються на концептуальних засадах нової редакції Державного стандарту загальної початкової освіти. У цьому документі основною метою літературного читання визначено формування читацької компетентності молодших школярів. Це є важливим елементом комунікативної та пізнавальної компетентності та підготовкою учнів до знайомства з дитячою літературою як формою мистецтва слова. Такий підхід готує їх до подальшого систематичного вивчення курсу літератури в основній школі [28].

Літературне читання займає важливе місце в навчальному процесі учнів початкових класів, оскільки відіграє ключову роль у їхньому загальному розвитку. В цей критично важливий період формуються основи світогляду, етичні цінності, мовленнєві навички та емоційна сфера дитини. Читання літератури значно сприяє вдосконаленню мовленнєвих здібностей учнів початкових класів. Під час ознайомлення з текстами, діти розширюють словниковий запас, навчаються формулювати свої думки, виражати емоції і

розуміти структуру мовлення. Це, в свою чергу, сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок. Літературні твори представлені в різних жанрах і стилях, що дає змогу дітям ознайомитися з різноманітними формами висловлювань [36].

Зазначимо, що обговорення прочитаних творів, аналіз поведінки персонажів та вивчення моральних дилем допомагають учням початкових класів усвідомлювати складність людських стосунків і шукати відповіді на питання, що їх цікавлять. Цей процес спонукає дітей до роздумів, порівняння, узагальнень і формування власних висновків. Література має унікальну можливість викликати емоційний відгук, що є ключовим чинником у розвитку чутливості та емпатії у дітей молодшого шкільного віку [40].

Занурюючись у переживання і труднощі героїв, учні початкових класів вчаться розуміти почуття інших, що сприяє розвитку їхніх соціальних навичок. Через літературні образи діти отримують знання про різні культури, традиції та світогляди, що допомагає їхній інтеграції в суспільство.

Література, багата на фантазію і креативність, стимулює уяву учнів початкових класів. Читання відкриває нові світи, дозволяючи дітям зануритися в пригоди, мрії та незвичайні ситуації. Це сприяє розвитку їхньої креативності, яка є важливою складовою процесу навчання і пізнання світу. Варто зауважити, що література виконує суттєву роль у формуванні моральних цінностей молодших школярів. Завдяки сюжетам, наповненим повчальними моментами, діти вчаться розрізняти добро і зло, справедливість і несправедливість. Літературні твори часто містять життєві уроки, які можуть бути необхідними для морального виховання учнів [7].

Уроки літературного читання є важливим елементом у формуванні творчих здібностей учнів початкової школи. Результативність навчання залежить від систематичної, продуманої взаємодії між педагогом та учнями під час уроків. Організуючи заняття з літературного читання, важливо збалансувати освітній процес, метою якого є формування базових

компетентностей, із творчою діяльністю, що сприяє розвитку індивідуальних талантів [39].

Для активізації учнів на уроках літературного читання можна використовувати такі методи: заохочувати учнів до самостійної роботи; переконувати їх у тому, що вчитель є їх союзником; створювати сприятливу атмосферу, де не допускається будь-який тиск; надавати дітям свободу у використанні своїх здібностей; стимулювати зацікавленість у спільній діяльності.

Важливо пам'ятати слова В. Сухомлинського: «Навчіть у початкових класах всіх дітей читати так, щоб вони вміли, читаючи, думати й, думаючи, читати» [14]. Це підкреслює необхідність доведення навички читання до автоматизму, щоб сприйняття тексту передувало вимовлянню.

Розвиток мовленнєво-емоційного компоненту літературно-творчих здібностей учнів початкової школи відбувається під час аналізу тексту – усвідомлення його теми, ідеї та авторського ставлення, вираження власної оцінки, а також вміння бачити художньо-виражальні засоби мови, що сприяє збагаченню мовної культури. Кожного учня потрібно розглядати як індивідуальність з власними думками, переконаннями та почуттями. Розвиток творчих здібностей школярів вимагає від вчителя впровадження творчих завдань у структуровану систему, що дозволяє урізноманітнити їхню активність та перейти від формальних дій до творчих.

Формування творчої особистості на уроках літературного читання передбачає: роз'яснення різноманітних творчих завдань, врахування вікових особливостей учнів, колективне залучення всіх школярів до робіт, а також використання різних підходів і заходів у процесі навчання [10].

Для проведення уроку можна використовувати різноманітні форми роботи, такі як творче письмо (написання віршів, оповідань, казок), організація свят, випуск художніх газет та тематичних плакатів, ілюстрації до прочитаного, творчі перекази, елементи гри та інсценізація фрагментів з творів.

Творча активність, конкретність мислення і образність, а також особливості уяви учнів створюють сприятливі умови для їх літературного розвитку. У цій діяльності важливим є вплив різних видів мистецтв, таких як художнє слово, живопис і музика. Наприклад, на уроках у початковій школі учням можна запропонувати завдання «Розповідь про літній відпочинок». Це стане спільною творчою активністю вчителя та учнів. Участь учителя полягає в постановці відповідних запитань, які сприятимуть розкриттю творчого потенціалу дитини. Виконання подібних завдань збагачує словниковий запас новими словами, стимулює розвиток уяви, а також навичок і вміння творчо мислити.

Одним із найперспективніших шляхів розвитку творчої активності є застосування інтерактивних форм і методів навчання. Наприклад, під час уроків літературного читання можна використовувати такі методи, як «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Карусель», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Мозаїка», «Незакінчене речення» тощо. Використання інтерактивних методів навчання робить учнів початкової школи більш відкритими, впевненими у своїх силах, налаштованими на успіх і допомагає розвивати їх творчі здібності.

Наведемо приклад використання інтерактивних методів навчання на уроках літературного читання.

Вправа «Мікрофон» [5]

На уроці літературного читання з теми «Народні казки» вчитель може провести фронтальне опитування за допомогою інтерактивної вправи «Мікрофон» для актуалізації опорних знань. Учні по черзі, тримаючи в руках «символічний мікрофон», мають змогу висловлювати свої думки, не перебиваючи один одного:

Назвати народні казки, які їм відомі.

Назвати головних героїв казок.

Коротко охарактеризувати героя казки, який найбільше сподобався (2-3 слова).

Для більшої динаміки та інтерактивності вправу «Мікрофон» можна поєднати з прийомом «Незакінчене речення». Учням швидко пропонується завершити речення, передаючи одне одному «мікрофон». Наприклад: «В казках завжди...», «Казки не буває без...», «В казках мені подобається більше всього...»

Одним із прийомів колективного обговорення є «мозковий штурм», що спонукає учнів вільно висловлювати свої міркування щодо вирішення певних проблемних питань, які можуть мати різні варіанти відповідей. Такі питання доцільно записувати на дошці. Наприклад:

Чи є у казці відповідь на запитання, яке містить її назва? («Для чого людині серце?»).

Чи завжди хитрість шкодить? Чому хитрощі не люблять совісті? («Як Наталя у Лисиці хитринку купила» В. Сухомлинський).

Який іспит витримав клас? («Горбатенька дівчинка» В. Сухомлинський).

Чому ніхто з мешканців села не зміг знайти дороги до палацу? («Дорога, що нікуди не вела» Д. Родарі).

Чому зникли «чарівні окуляри»? Чи кожна людина має чарівні окуляри? («Чарівні окуляри» В. Нестайко).

Чи залежить важливість слова від його довжини? («Мова» І. Січовик).

Метод «Прес» використовують під час обговорення дискусійних запитань, у яких учні мають чітко сформулювати свою позицію та обґрунтувати її [28].

Роздати учням пам'ятки, в яких вказані чотири етапи цього методу:

Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору (Я вважаю, що...).

Поясніть причину виникнення вашої думки, на чому ґрунтуються ваші аргументи (...тому що....)

Наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, та зазначте факти, що ілюструють ваші докази (... ,наприклад,...).

Узагальніть вашу думку, зробіть висновок (Отже,... таким чином...).

Проектна діяльність є ефективним інструментом для розвитку креативного мислення, пізнавальної активності, кмітливості та самостійності у дітей молодшого шкільного віку. У рамках проектів учні початкових класів мають можливість повністю реалізувати свій творчий потенціал, усвідомити загальнолюдські цінності, краще пізнати себе та здобути впевненість у досягненні спільної мети. Займаючись проектами, учні початкових класів активно здобувають інформацію, замість того, щоб лише споживати її. Вони вчаться шукати відповіді на проблемні запитання, формулювати та аргументувати власну думку.

Організація проектної діяльності може відбуватися різними способами, проте важливо, щоб всі учні брали в цьому участь. Для забезпечення активної участі кожного учня варто проводити кілька проектів одночасно.

Розглянемо кілька видів проектів, які можна реалізувати на уроках літературного читання у 2 класі:

1. Створення усних і письмових пам'яток. Під час читання народної казки з підручника «Українська мова та читання» учні можуть виготовляти пам'ятки.

2. Написання творів-описів, роздумів, листів до авторів чи літературних персонажів, а також організація діалогів із ними. Можна влаштувати виставки чи конкурси цих творчих робіт.

3. Інсценізація художніх творів.

4. Словесні екскурсії.

5. Літературні ранки, конкурси малюнків до прочитаних творів, випуск шкільних газет [42].

Наведемо приклади деяких проектів, які власне можна використовувати на уроках літературного читання.

Дослідницький проект «Улюблені дитячі книжки моїх батьків»

Тема дослідження: Читацькі вподобання моїх батьків у дитинстві.

Актуальність: Ознайомлення з улюбленими книгами батьків може стати ефективним способом стимулювання читацької активності учнів початкових класів.

Об'єкт дослідження: Читацька активність батьків під час їхнього дитинства.

Предмет дослідження: Дитячі книги, які захоплювали моїх батьків.

Мета проекту: Залучення учнів початкової школи до читання художньої літератури.

Індивідуальні завдання:

1. Визначити, чи любили читати книги батьки в дитинстві, та наскільки часто вони відвідували бібліотеку.

2. Провести опитування батьків про їхні улюблені дитячі книги та дізнатися, чому саме ці твори їх приваблювали.

3. Скласти окремі списки улюблених книг тата й мами, порівняти їх вподобання та зробити висновки.

4. Прочитати обрані батьками книги й визначити найулюбленіший твір для себе.

5. Створити рекламну листівку для однокласників під назвою «Прочитай улюблену книгу моїх батьків!».

6. Презентувати результати своєї роботи в рамках проекту.

Колективне завдання:

- організувати книжкову виставку під назвою «Улюблені дитячі книги моїх батьків»;

- підготувати святкову презентацію для завершення проекту та запросити батьків [28].

Практично-орієнтований проект «Казкова цукерка»: Основна ідея проекту полягає в тому, що працівники кондитерської фабрики ROSHEN звернулися до учнів 3 класу з пропозицією розробити ескізи обгортки для нової серії цукерок «Казкова цукерка». Учні, разом з вчителем, обговоривши цю пропозицію, вирішили створити серію обгортки, що міститиме

зображення епізодів з різних народних і літературних казок. Така учнівська ініціатива знайшла позитивний відгук у виробників цукерок.

Практична мета проекту: Зробити цукерку «Казкова цукерка» привабливою для маленьких споживачів.

Навчальна мета проекту: Узагальнити та поглибити знання учнів з тем «Народна казка» та «Літературна казка».

Групи: Учитель об'єднує молодших школярів у 2 групи: 1 група – «Народна казка», 2 група – «Літературна казка».

Завдання:

Група «Народна казка» виконує такі завдання:

- прочитати 5 народних казок (перелік надає вчитель);
- вибрати найбільш цікаві епізоди і створити до них ілюстрації;
- знайти короткі та влучні цитати для кожного епізоду;
- розробити 5 обгортки для цукерки «Казкова цукерка».

Група «Літературна казка» отримує аналогічне завдання на основі літературних казок.

Кінцевий продукт: Серія з 10 обгортки із зображенням казкових сюжетів для цукерки «Казкова цукерка».

Завдяки проєктній діяльності учні початкових класів здобувають власний досвід інтелектуальної роботи, розвивають творчі здібності. Вони виявляють цікавість до того, що чекає попереду, вигадують нові завдання, пишуть вірші, загадки, складають казки та листівки один одному. Цей процес об'єднує дітей, виховує в них почуття відповідальності за спільну справу, покращує навички спілкування, дозволяє проявити ініціативу й креативність.

Застосування проєктного навчання потребує нових підходів у професійній діяльності вчителя. На відміну від традиційного уроку, педагог повинен виконувати інші ролі в співпраці з учнями. Систематична, зважена взаємодія вчителя і учнів під час уроку може забезпечити досягнення поставлених цілей. Щоб заохотити дітей створювати власні твори, педагогу важливо пам'ятати про ряд ключових моментів:

- приділяти увагу кожному учневі;
- відзначати будь-які прояви творчості;
- уважно вислуховувати всіх;
- створювати умови для розвитку креативних здібностей;
- уникати критики та нав'язування власних варіантів творчої роботи [42].

Кожен педагог повинен усвідомлювати, що творчі завдання сприяють швидкому засвоєнню знань, навичок і вмінь, а також їх закріпленню і практичному застосуванню. Це вказує на те, що розвиток творчих здібностей молодших школярів залежить від пізнавальних процесів: пам'яті, уваги, уяви та фантазії. Ці якості становлять основу для формування продуктивного мислення і творчих здібностей учнів початкових класів.

Отже, уроки літературного читання є важливим складником освітнього процесу, що допомагає виховати у дітей молодшого шкільного віку повноцінну, мислячу особистість. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на цих уроках включає в себе: формування навичок читання та мовлення, художньо естетичне сприйняття текстів та дитячих книг, ознайомлення з різними жанрами дитячої літератури, авторською і тематичною різноманітністю; розвиток творчих здібностей; а також вдосконалення інтелектуальної та емоційної сфери кожного учня. Саме здатність дитини до саморозвитку та її творча активність є ключем до успіху в майбутньому.

1.3. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкових класів

У сучасній практиці вітчизняних педагогів активно досліджуються нові ефективні технології для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Проте існує проблема: хоча ця тема вже була висвітлена багатьма вчителями, конкретні педагогічні умови, що сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів, залишаються недостатньо визначеними.

Вважаємо за потрібне зупинитися на докладному визначенні поняття «педагогічні умови». Так, у філософському значенні поняття умова – «категорія для позначення тих факторів, які є необхідними для формування, існування, зародження та зміни визначених явищ та предметів» [8].

До того ж, під поняттям «умова» визначаються потрібні обставини, які чомусь сприяють; обставини, при яких відбуваються зміни. Сучасний словник української мови конкретизує поняття «умова» - важлива обставина, що здійснює, створює, утворює щось або сприяє чомусь.

Зазначимо, що «умову» в психологічних дослідженнях визначено в контексті «психічного розвитку й уточнено через сукупність різних зовнішніх і внутрішніх чинників, що виокремлюють психологічний розвиток людини, що мають вплив на процес розвитку та кінцевий результати». У педагогічних дослідженнях тлумачення педагогічних умов співпадає з психологічними. Так, педагоги розглядають умову як «сполучення різних зовнішніх і внутрішніх, соціальних, природних подразників, які впливають на людину, її поведінку, формування особистості, виховання й навчання; середовище, яке має вплив на психічний та фізичний розвиток людини» [5].

Отже, результати аналізу дозволили дійти висновку, що поняття «умова» визначає сукупність обставин, які мають вплив на розвиток людини та її виховання, динаміку певних процесів і кінцеві результати.

Визначивши поняття «педагогічні умови», науковці доводять, що ця категорія проєктує певні складники, до яких відносять систему об'єктивних можливостей організаційних форм, змісту, методів, засобів і середовища, які спрямовані на вирішення поставлених задач.

Отже, згідно з вищезазначеними підсумками, можемо дійти висновку, що педагогічні умови – один із складників педагогічної системи, який відображає сукупність можливостей освітнього середовища та впливає на ефективний розвиток особистості.

Зауважимо, що врахування особливостей навчання учнів початкових класів потребує детального вивчення педагогічних умов, що сприяють ефективному засвоєнню матеріалу школярами [12].

Розглянемо основні педагогічні умови, які впливають на навчальний процес в початковій школі:

1. *Створення сприятливого емоційного середовища.* Власне перше, що варто зазначити, це важливість емоційного комфорту учнів у навчальному процесі. Вчитель повинен не лише передавати знання, але й підтримувати позитивний психологічний клімат у класі. З огляду на це, використання ігор, командних завдань та активних форм навчання сприяє створенню дружньої атмосфери, в якій учні розвивають не лише інтелектуальні, а й соціальні навички.

2. *Індивідуалізація навчання.* Кожна дитина – унікальна особистість зі своїми здібностями, інтересами та темпами навчання. Важливою умовою успіху є індивідуалізація процесу навчання, яка передбачає адаптацію навчального матеріалу та підходів до потреб та можливостей кожного учня. Використання різноманітних методик, таких як диференційоване навчання, дозволяє врахувати специфіку кожного учня, що сприяє їхньому більш ефективному засвоєнню знань.

3. *Забезпечення активних методів навчання.* Численні дослідження свідчать про те, що активні методи навчання, зокрема інтерактивні технології, групова робота та проєктна діяльність, значно підвищують зацікавленість дітей та допомагають їм краще засвоювати матеріал. Дії, які залучають учнів початкових класів до навчального процесу, забезпечують більш глибоке розуміння та засвоєння матеріалу, сприяють розвитку критичного мислення та творчих здібностей [30].

4. *Взаємодія з батьками.* Зазначимо, що співпраця з батьками є ще одним важливим аспектом, який впливає на успіх навчального процесу. Заохочення батьків до участі в навчанні своїх дітей, організація батьківських зборів та інформаційних сесій про методи навчання допоможуть створити

єдину освітню середу між домом і ЗЗСО. Це, в свою чергу, не лише підвищує успішність учнів початкових класів, але й сприяє формуванню у них позитивного ставлення до навчального процесу.

5. *Використання сучасних технологій* в освітньому процесі стає дедалі більш необхідним. Інтерактивні дошки, освітні платформи, електронні ресурси та інші інструменти можуть значно спростити засвоєння навчального матеріалу, роблячи його більш наочним і доступним. Сучасні технології також сприяють індивідуалізації навчання, надаючи можливість учням початкових класів працювати у власному темпі. У зазначеному контексті представлено набір конкретних педагогічних умов, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів завдяки створенню сприятливого середовища. До цього комплексу педагогічних умов можна віднести: регулярне формування мотивації навчальних інтересів учнів з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини; застосування методів, які підтримують розвиток творчих здібностей учнів початкових класів; професійне, правильне і вміле управління навчальним процесом з боку педагога [5].

Зауважимо, що власне формування мотивації до навчання та навчальних інтересів учнів є ключовим аспектом розвитку їх творчих здібностей. Мотивація сучасних школярів проявляється в ігровій діяльності через інтерес. Якщо дитина схильна до емоційно-пізнавальної спрямованості в процесі гри, то їй буде цікаво вирішувати завдання, а коли вона незацікавлена, то бажання розвиватися пропадає.

Однією з дієвих форм мотивації учня є розвиток упевненості в собі та власних силах. Надійним засобом мотивації під час гри є планування мети й завдань самим школярем. Коли учень може сам собі планувати мету, у нього зароджується віра в себе, а це – гарантія успішності. Успіх може мати гарну мотивацію учнів. Школярі мають бути налаштовані на ефективний процес пізнання, мати особисту зацікавленість в грі, розуміти, для чого й навіщо він виконуватиме певну задачу. Основним мотивом здійснення

дидактичного завдання є не примус педагога, а справжнє прагнення дитини до гри, бажання виграти, правильно виконати завдання. Ігрова діяльність без виникнення цих мотивів не може принести результату [8].

Власне наступною важливою умовою можна вважати використання методів, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наприклад, кожна дидактична гра має бути орієнтована на розвиток творчих здібностей учнів, а також на формування їхніх пізнавальних процесів, розумових і практичних навичок. У такій організації ігрової діяльності особливо корисним є застосування методів, таких як пояснення, евристична бесіда та проблемний виклад матеріалу тощо.

Метод (від грец. *metodos*) – означає спосіб пізнання, дослідження явищ природи, а також суспільного життя, прийом, спосіб чи образ дії; шлях просування до істини. *Метод навчання* – «системно-діяльнісна складова частина процесу, яка виражається взаємопов'язаними цільовими діями педагога та учня, що виконуються доцільним способом і призводять до отримання наміченого результату навчання» [3].

З поняттям методу пов'язані також поняття методики та методології. І якщо один метод можуть використовувати в різних концепціях навчання, то у методики є певна теоретична основа. Часто методики бувають авторськими: наприклад, дев'ять подій викладання Роберта Ганьє або eduScrum Віллі Вейнандса. А методологія, згідно з філософським енциклопедичним словником, – це «сукупність принципів і способів структури та побудови теоретичної й практичної діяльності». Тобто до методології освіти входять методи, методики та інші аспекти педагогічної та освітньої діяльності.

У сучасному освітньому процесі технології стали невід'ємним складником, відкриваючи нові горизонти для освітнього розвитку, зокрема в початковій школі, де особливо важливо закласти основи творчого мислення та креативності у дітей молодшого шкільного віку.

Мультимедійні ресурси відіграють вирішальну роль у цьому процесі, адже вони дозволяють інтегрувати різноманітні формати інформації – текст, звук і відео – що створює більш багатогранне освітнє середовище [12]. До мультимедійних ресурсів належать інтерактивні навчальні програми, відеоуроки, анімації, ігри та онлайн-платформи, які можуть істотно підвищити якість навчання. Вони роблять процес навчання більш захопливим і динамічним. Наприклад, інтерактивні платформи дають можливість учням початкових класів самостійно створювати проекти, експериментувати з ідеями та оперативно отримувати зворотний зв'язок.

Розглянемо деякі способи використання мультимедійних ресурсів для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Насамперед, важливою є візуалізація навчального матеріалу. Використання анімацій та графічних зображень може значно спростити сприйняття складних ідей, додаючи творчий підхід до навчального процесу. Наприклад, за допомогою анімацій під час вивчення курсу «Я досліджую світ» можна наочно продемонструвати різні екосистеми, що допомагає учням початкових класів зрозуміти складні біологічні процеси, розвиваючи їхню уяву та фантазію. По-друге, інтерактивні ігри є потужним інструментом для підвищення інтересу молодших школярів. Гейміфікація навчання дозволяє дітям не лише грати, а й навчатися, застосовуючи отримані знання на практиці, що сприяє розвитку їхньої уяви, фантазії та загалом творчих здібностей [26].

Зауважимо, що використання мультимедійних інструментів у проектній діяльності може об'єднати учнів початкових класів для спільної роботи, стимулюючи їх до співпраці та обміну ідеями. Наприклад, учні можуть створювати відео-презентації або блоги, що дає їм можливість висловлювати свої думки та творчі ідеї.

Отже, формування позитивного навчального середовища, застосування інноваційних методик, використання мультимедійних ресурсів, а також підтримка та мотивація учнів є ключовими елементами, які можуть значно

вплинути на розвиток творчої особистості. Тільки за умови, що кожен учень відчуває свою важливість в освітньому процесі, можна очікувати на розвиток творчих здібностей.

Висновки до першого розділу

Творчість є однією з основних характеристик людської природи, що дає можливість створювати нові ідеї, продукти або рішення, які відповідають певним потребам чи питанням. Творчі здібності – це сукупність особистісних якостей, які дозволяють індивідууму використовувати свою уяву для генерування нових ідей, розв'язання нестандартних завдань, а також адаптації до нових умов. Вони можуть проявлятися в різних формах, зокрема в мистецтві, науці, техніці, а також в повсякденному житті. В учнів початкових класів формування творчих здібностей є надзвичайно важливим етапом. У цьому віці діти активно досліджують навколишній світ, аналізують інформацію, створюють свій власний досвід.

Дослідження показують, що діти з розвиненими творчими здібностями краще справляються з проблемами, невдачами і можуть знайти нестандартні рішення в різних ситуаціях. Для розвитку творчих здібностей у початковій школі використовують різноманітні методики: ігрові технології – гра є природним способом пізнання та самовираження для дітей. Через гру діти розвивають свою уяву, вміння працювати в команді та адаптуватися до нових умов; проектна діяльність – залучення дітей молодшого шкільного віку до реалізації проектів дозволяє їм використовувати свої ідеї та робити вибір, а також відповідати за результати своєї праці; мистецькі практики – заняття живописом, музикою, театром не лише розвивають естетичний смак, а й стимулюють креативність, допомагаючи дітям виявляти емоції та почуття.

Уроки літературного читання в початковій школі є не лише засобом ознайомлення дітей з творами класичної та сучасної літератури, але й потужним фактором, що сприяє їхньому творчому розвитку. Література відкриває дітям молодшого шкільного віку безмежний світ уяви, де вони

можуть знайомитися з різними культурами, емоціями та ситуаціями. Читаючи, учні початкових класів занурюються в історії, які стимулюють їхнє мислення, формують емоційну чуттєвість, а також розвивають уяву.

Саме уроки літературного читання активізують мовленнєву діяльність учнів початкових класів: учні вчаться будувати речення, формувати логічні зв'язки, артикулювати свої думки. Обговорення прочитаних творів, робота в групах, створення спільних проектів – все це сприяє формуванню комунікативних навичок і розвитку креативного мислення. Коли учні початкових класів діляться своїми враженнями від прочитаного, представляють свої ідеї, вони вчаться аргументувати свою позицію, що є важливим аспектом розвитку їх творчих здібностей. Уроки літературного читання також сприяють розвитку навичок письмового висловлювання. Спираючись на прочитані тексти, учні початкових класів можуть створювати власні історії, вигадувати продовження відомих казок або описувати героїв з нових перспектив. Такі вправи не лише розвивають творче мислення, але й допомагають формувати впевненість у власних силах.

Наприклад, складання казки на уроці читання в 3 класі.

Фрагмент уроку з онлайн курсу «Розвиток креативного мислення від теорії до практики»

«I. Повідомлення теми і мети заняття.

- Чи любите ви слухати казки?.. А хто пробував їх самостійно скласти?..

Сьогодні ви допоможете мені скласти казку.

II. Казка. (На кожну зупинку вчитель прикріплює малюнок)

- В одному казковому _____ (будиночку) на краю чудового міста

Грамати́ка жила була _____(дівчинка) . А звали цю дівчинку _____(

Розумничка). А, як ви вважаєте, чому її так назвали? _____ А тому, що

вона добре знала українську мову і допомагала усім мешканцям цього міста розумними порадами.

Дізнався про це злий чаклун на ймення _____ (Крук) . Схопив він Розумничку і сховав у своєму _____(замку), щоб не робила дівчинка

більше добра людям, а своїм воїнам наказав добре її пильнувати. Сидить дівчинка у високій _____ (вежі) і чекає, поки хтось її визволить.

- А давайте ми їй допоможемо.

Згодні?

III. Завдання 1.

- Ідемо (тупають ногами) . Дорога далека, ідемо повільно – не поспіємо.

Треба шукати інший транспорт. На чому подорожують у казках?.....

А ми полетимо на _____(повітряних кульках) . Клоун казкові кульки продає тільки за правильні відповіді. Складіть слова з букв..... Полетіли...(На кульках букви, з яких діти складають слова.)

IV. Завдання 2.

-І ось ми біля стін зачарованого замку. Нас зустрічає -----(лицар). Не хоче він нас пропускати . Говорить, що це їх земля, але пропустить , якщо ми подолаємо сходинки споріднених слів.

(Придумайте споріднені слова до слова « земля»).

Проходьте через міст - сказав лицар і чемно вклонився, бо теж поважав розумних людей.

V. Завдання 3.

- Міст ми перейшли, але у фортецю потрапити не можемо. Дорога закрита .
Давайте постукаємо у двері, можливо хтось почує і відімкне нам....

(стукаємо)

Двері зі скрипом відкриваються і на порозі з'явився старенький _____
(дідусь).

- Не знаю, чи варто вас пропускати , та якщо ви відновите старовинні прислів'я — дорога відкрита.

б) Поки діти працюють у групах , вчитель з класом доповнює інші прислів'я. - Ось вам _____(ключ) . Проходьте, – сказав старий чарівник.

І тут знову з'явився злий Крук. Він сказав, що ми повинні відгадати, в якій із трьох веж свого замку він заховав Розумничку.

Вежа Загадок.

Маленька, менша від мачини,
Ні з ким не стану на борню,
А при читанні, коли треба,
Й людини мову зупиню. (Крапка)»

Емоційна атмосфера в освітньому процесі є важливим чинником, що впливає на творчість дітей молодшого шкільного віку. Учні початкових класів, які відчують себе в безпеці та прийнятими в класі, виявляють більшу готовність до експериментів і ризику, що є необхідним для розвитку творчості.

Традиційні методи навчання, що ґрунтуються на пасивному сприйнятті інформації, не сприяють розвитку творчих здібностей. Інтерактивні методи, такі як групові роботи, рольові ігри, проекти, дозволяють учням початкових класів виявляти свою креативність, взаємодіяти між собою, обмінюватися ідеями та знаходити нестандартні розв'язання.

Педагоги можуть використовувати різноманітні форми роботи, які дозволяють учням обирати теми, способи виконання завдань, а також самостійно формулювати запитання. Це формує у дітей відповідальність за результати їхньої діяльності і сприяє розвитку творчої самостійності. Кожен учень початкових класів має свої унікальні схильності та інтереси. Педагог має бути чуйним до особистісних особливостей учнів і відповідно адаптувати завдання. Використання диференційованого підходу в навчанні дозволяє кожному учневі відчути власні успіхи і розвивати власні творчі здібності.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

2.1. Досвід роботи вчителів початкових класів: та їх розвиток творчих здібностей на уроках літературного читання

Сучасна освітня система зіштовхується з багатьма викликами у розвитку творчих здібностей учнів, зокрема на етапі початкової освіти. Вчителі початкових класів виконують важливу роль у формуванні не лише базових знань, але й навичок, які сприяють творчому мисленню.

Одним із дієвих інструментів для розвитку творчих здібностей учнів є уроки літературного читання, що надають можливість дітям зануритися у світ літератури, стимулюючи їх уяву та креативність [40]. Літературне читання слугує не лише важливим навчальним предметом, а й потужним засобом для розвитку творчих здібностей. Воно дозволяє не лише сприймати текст, але й аналізувати його, інтерпретувати, а також створювати власні художні твори. Завдяки художнім творам, учні початкових класів можуть виражати свої думки та емоції, що позитивно впливає на їх творче мислення.

Необхідно відзначити, що розвиток творчих здібностей на уроках літературного читання завжди пов'язаний з певними психологічними механізмами. Діти молодшого шкільного віку, які читають та обговорюють літературні твори, розвивають свою уяву, критичне мислення та емоційний інтелект. Вони вчаться включатися в сюжет, аналізувати дії персонажів і ставити питання, що допомагають глибше зрозуміти текст. Використовуючи ці механізми, вчителі можуть сприяти розвитку творчості учнів за допомогою різноманітних методів і прийомів [7].

Для реалізації зазначених передумов у навчальних програмах для кожного класу визначено тематичне наповнення змістової лінії. Особливістю цього підходу є те, що зміст і види творчих завдань мають наскрізний

характер для всіх класів, проте змінюються міра підтримки вчителя під час виконання завдань та якість творчих результатів, досягнутих учнями.

В межах констатувального етапу дослідження нами було проведено спостереження за організацією освітнього процесу в Хустянському ліцеї - закладі загальної середньої освіти I-III ступенів Хмелівської сільської ради Роменського району Сумської області. Дослідженням було охоплено учнів 2-4 класів (2 клас – 4 учні, 3 клас – 3 учні, 4 клас – 7 учнів, загалом -14 учнів). Розглянемо розвиток вимог до цієї лінії програми. У 2 класі, спираючись на прочитане, учні виконують низку завдань, спрямованих на розвиток їх репродуктивної та творчої уяви: ілюструють художні образи, вигадують словесні картини за підтримки вчителя, колективно та індивідуально складають варіанти кінцівок до прочитаних казок і оповідань, добирають римовані слова, беруть участь в інсценізаціях тощо [36].

Наприклад, урок з літературного читання 2 клас

Тема: І знов засипле все зима. Ліна Костенко «Баба Віхола», «Пряля».

Мета: Ключові компетентності: формувати компетентність вміння вчитися, загальнокультурну компетентність, соціальну компетентність, здоров'язбережувачу.

Предметні компетентності: продовжити ознайомлення учнів з поезією Ліни Костенко, вдосконалювати техніку правильного, свідомого, виразного читання віршованих творів; формувати в учнів уміння аналізувати прочитане, робити висновки, узагальнення; вчити визначати настрій твору; розвивати зв'язне мовлення учнів, образне мислення; виховувати любов до художнього слова, бережливе ставлення до природи.

Фрагмент уроку:

«Гра «Відгадай предмет за ознаками»

– Відгадайте предмет за ознаками

Білий, пухнастий, м'який – ... (сніг).

Холодна, люта, морозна – ... (зима).

Злий, тріскучий, лютий – ... (мороз).

- А над якою темою ми зараз працюємо? (Вірші)
- Яку пору року в них описується? (зима)

4.Мовленєва розминка

Ма-ма-ма-прийшла до нас зима.

Ло-ло-ло-кучугури намело.

Ем-ем-ем-санчата візьмем.

Дем-дем-дем-на гірку підем.

Ам-ам-ам-ой, весело нам.

III. Перевірка домашнього завдання.

Метод «Пінг-понг»

- Які гриби білка сушить про запас? (Білка сушить сиріжки та опеньки)
- Як нашпилює гриби білка? (Білка нашпилює гриби охайно)
- Коли білка забере гриби у дупло?(Білка забере гриби коли випадуть пороші.)
- Які запаси у білочки? (У білочки ціла в'язочка грибів)
- Для чого тукає дятел?(Щоб не вкрали гриби лисиця і хитрий бурундук)

Зачитайте рядки з вірша, які відповідають ілюстрації (білочка не спить).

Яка білочка?(працьовита)

III. Мотивація початкової діяльності.

- А зараз закрийте оченята ляжте на парту, і послухайте музику, слухаючи подумайте, яка картина постала у вашій уяві.
- Так це зима.

IV . Повідомлення теми і мети уроку.

– За вікном – чарівна красуня зима. Краса зимової природи надихала поетів. За допомогою художнього слова вони яскраво і точно передають зимові образи

Сьогодні ми познайомимось з віршами Ліни Костенко, які вона присвятила чарівниці-зимі...

<...>

Опрацювання вірша Л.Костенко «Баба Віхола»

- Сьогодні ми ознайомимось з віршем Ліни Костенко « Баба Віхола».
- Чи доводилося чути слово Віхола?
- Якими іншими словами можна замінити слово віхола?
- Як ви вважаєте, про що буде йти мова у новому вірші?

Словникова робота

- Ви читатимете самостійно і вам будуть незрозумілі слова. Як ви розумієте ці слова?

Віхола – снігова буря, сильний вітер перемінного напрямку, вітер зі снігом.

Метелиця – сильний вітер із снігом.

Хуртовина – сильний вітер зі снігом, буря, ураган.

Вештатися – ходити сюди-туди в різних напрямках, блукати, бродити де-небудь.

Виразне читання вірша вчителем

Перевірка первинного сприймання вірша

- Чи збулося ваше передбачення?
- Чи сподобався вам вірш?

<...>

- Прочитайте слова, якими поетеса описала Віхолу.

Осмислення поезії як мистецького словесного шедедру. Бесіда з учнями.

- Чи можна сказати, що вірш «Баба Віхола» — це поетична казка, а сама віхола — казковий персонаж? Чому?
- Прочитайте слова Віхоли. Яке це «біле борошно» вона просіває?
- Чому так важливо вкрити все снігом?
- Коли не буде мерзнути житечко?
- Для чого їй мітла?
- Яка вона в неї?
- Чому «метільна»?
- Які кольори використала Ліна Костенко?(білий, синій)
- Який ми можемо зробити висновок?

Отже, поетеса змалювала казкову чарівницю Віхолу, яка дбайливо виконує свої обов'язки. А як ви її уявляєте? Опишіть».

У 3 класі учні продовжують залучатись до видів творчих завдань, виконаних у 2 класі, але з певними ускладненнями. Колективно, в групах та індивідуально діти створюють творчі перекази, складають казки або продовжують сюжети прочитаних творів, вигадують твори-мініатюри про казкових героїв і власні спостереження; складають розповіді від імені одного з героїв твору. Спільно з вчителем вони засвоюють прийоми складання загадок, лічилок тощо.

Розповідаючи про те, що учні прочитали, вони не тільки переказували зміст твору, а й усно розповідали те, що собі уявляли, або відтворювали те, чого не намалював письменник – «доповнювали автора. І якщо під час переказу учні характеризують зміст твору, то під час усного малювання говорили про картинки, які виникли в уяві в процесі читання. Образ твору мистецтва постає перед учнями як жива реальність тільки тоді, коли його уявляють під час читання. Своім внутрішнім зором учні намагалися «побачити» людей і предмети, «спостерігати» явища, «чути» різні звуки, «брати участь» у подіях, «відчувати» ті ж емоції, які відчуває герой твору або автор.

Наприклад:

- Яким настроєм — веселим чи сумним — наповнений вірш «За сонцем хмаронька пливе...»?
- Чому ви так вважаєте? Як ви розумієте другий рядок вірша «За сонцем хмаронька пливе...»?
- Із чого можна зробити висновок, що у вірші «Садок вишневий коло хати...» зображено весну (квітень або травень)?
- Вірш «Садок вишневий коло хати...» написаний у неволі, коли Т. Шевченко навесні в холодній та сирій камері Петербурга очікував вивок. Що, на вашу думку, могло спонукати поета написати такий світлий вірш?

У 4 класі рекомендується застосовувати словесне малювання, ілюстрування прочитаного, творчий переказ, інсценізації, складання казок, небилиць, творів-мініатюр, віршів, лічилок, загадок та інші форми творчої роботи. Завершуючи початкову школу, учні мають самостійно, а іноді й за допомогою вчителя, виконувати творчі завдання до текстів різних жанрів, знати та вміти користуватися прийомами складання казок, загадок, лічилок, підбирати римовані слова та рядки.

Наприклад фрагмент уроку літературного читання для 4 класу

Тема. Байки і притчі. «Жаба боязкіша від зайця» (Народна байка). «Без труда нема плода» (Народна притча). Записала Олена Пчілка.

Очікувані результати:

формування предметних компетентностей: розширити уявлення учнів про жанри «байка» та «притча», ознайомити з їх суттєвими ознаками та поняттям «байкар»; вчити визначати персонажів творів, давати характеристику дійовим особам; навчати з'ясовувати головну думку творів та мораль, встановлювати взаємозв'язок між нею і заголовком твору; вдосконалювати навички свідомого правильного виразного читання, читання мовчки та вміння читання за особами; формувати вміння досліджувати та аналізувати прочитане, порівнювати узагальнювати, робити посильні висновки; розвивати зв'язне мовлення учнів, збагачувати словниковий запас; виховувати бажання читати байки, повагу до усної народної творчості, любов до рідної мови;

формування ключових компетентностей:

уміння вчитися (виконувати завдання за інструкцією, швидко переключатися з одного виду діяльності на інший);

комунікативної (уміння не боятися висловлювати власну думку, знаходити спільну мову з партнером у парі);

Вивчення нового матеріалу.

Робота над байкою «Жаба боязкіша від зайця».

– Як гадаєте, як називають людину, яка пише байки? (Байкар).

– Які байки ви вже читали в школі чи з батьками?

(«Чиж та Голуб», «Коник-стрибунець», «Лебідь, Щука й Рак»).

Тож, пропоную прослухати аудіозапис байки «Жаба боязкіша від зайця»

– Дайте відповіді на запитання:

– Хто є дійовими особами байки?

– Від кого втікав заєць?

– Куди він вирішив піти?

– Кого зустрів заєць біля річки?

Гра «Рибки». Словникова робота.

Прочитайте байку самостійно мовчки, так, як рибки, із закритим ротиком.

– Дайте відповіді на запитання:

– Звідки вийшов заєць?

– Що він надумав зробити?

– Чому йому не вдавалося пощипати травку?

– Чому заєць повернувся додому і втопився?

Словникова робота.

– Чи зустріли ви незнайомі слова чи словосполучення, читаючи байку?

(Зачитує учень, який найкраще читає в класі. Вислови та слова, написані на, заздалегідь підготовленому, плакаті!)

Гони – старовинна народна міра довжини.

Без оглядки – не озираючись.

Досадно – образливо.

– Прочитайте подані слова на одному диханні.

(За потребою, пояснити інші слова чи вирази, які не зрозуміли діти!)

Аналіз змісту байки з елементами вибіркового читання.

– Прочитайте, як заєць втікав від лисиці.

– Прочитайте, що подумав заєць, коли зустрів жабу?

– Прочитайте речення, у якому висловлено мораль байки.

Мораллю байки називається повчальний висновок, тобто те, що хотів сказати байкар читачам, чому він хотів їх навчити цією байкою.

– Тож яка мораль байки?

4. Гра «Диктор телебачення»

Учні читають байку, періодично відриваючи погляд, ніби подивитися на глядачів. За сигналом вчителя: небо (відірвати погляд), земля (продовжити читати).

5. Практична робота в парах на картках. (Відновіть послідовність подій, Впишіть в прямокутник порядковий номер. Складіть вежу з цеглинок Lego відповідно кольору та послідовності подій в байці. Показати правильний варіант для перевірки.)

Читання в особах. (Попередньо визначити інтонацію читання кожного персонажа.) Автор – впевнено, правильно. Заєць – слізно, відчайдушно, з досадою.

- Чого вчить нас ця байка?

- Що висміює?...»

Творчі здібності людини, так само як і інші навички, розвиваються на основі природних даних, життєвих умов, навчання та активності особистості. У дітей ці здібності можуть проявлятися в різних сферах: інтелектуальній, мистецькій, літературній, спортивній, соціальній, комунікаційній та технічній. Усі прояви дитячої обдарованості є важливими для повноцінного життя особистості і її самореалізації в суспільстві. Особливо яскраво творчі прагнення дітей проявляються в молодшому шкільному віці через мовленнєву творчість, інсценізації, малювання, музикування, що відповідає їхнім сензитивним потребам у цей період. Виходячи з психологічних і педагогічних досліджень В. Моляко, у процесі навчання дітей творчим навичкам на уроках літературного читання педагоги виділяють кілька ключових складників:

1. Мотиваційний – прагнення дізнаватися нове, цікавитися та відчувати задоволення від створення власного продукту.
2. Інтелектуально-логічний – здатність аналізувати, порівнювати, діяти за аналогією, встановлювати зв'язки та обґрунтовувати свої думки.
3. Інтелектуально-евристичний – вміння бачити нове, фантазувати, прогнозувати, мати інтуїцію й переносити знання в нові ситуації.
4. Активне сенсорне сприймання – спостережливість, вміння помічати деталі та передавати через слово звуки й рухи.
5. Комунікативний – здатність до спілкування і співпраці.
6. Вольовий – уміння самоорганізовуватися та зосереджувати вольові зусилля для завершення або ж вдосконалення творчого продукту [31].

Зауважимо, що у початкових класах кожен учень має брати участь у творчих діяльностях, що відрізняються за змістом і складністю. Літературне читання може стати потужним засобом для створення умов, які сприяють поступовому розвитку творчих здібностей дітей: від пасивного спостереження до активного наслідування, від виконання творчих завдань у співпраці з дорослими до самостійного виконання завдань. Ці ідеї лежать в основі методичної системи навчальних комплектів з літературного читання, реалізованих у підручниках «Літературне читання» для 2-4 класів та посібниках «Я люблю читати» і «Моя домашня читальня».

Для розвитку творчих здібностей на уроках літературного читання важливо забезпечити мотивацію дітей, створити емоційно комфортне освітнє середовище. Це сприяє розкріпаченню думки та уяви учнів початкових класів, допомагає створити атмосферу розуміння, взаєморозуміння та діалогу. У таких умовах кожна дитина захоче висловити свої думки: вигадати казку, загадку, поділитися спостереженнями або переживаннями, використовуючи різні мистецькі засоби – малюнки, інсценізації тощо. Це допоможе розкрити індивідуальність дитини, її мислення, мрії та переживання. Діти молодшого шкільного віку в своїх фантазіях щирі та

довірливі, адже їхній життєвий досвід ще обмежений, вони не піддаються стереотипам дорослого життя [42].

На уроках літературного читання педагоги досить часто створюють ситуації, що вимагають вибору творчих завдань. Це формує в дітей молодшого шкільного віку увагу до образності слів, висловів, а також потребу прислухатися до поетичної мови, відчувати її ритм, висловлювати свої враження та почуття, обираючи найбільш точні слова та уникати шаблонних формулювань [28].

Важливе місце у розвитку творчих здібностей учнів відводив В. Сухомлинський. Його система була спрямована на:

- визначення цілей розвитку творчих здібностей з урахуванням готовності учнів до навчання;
- забезпечення взаємозв'язку між мовленнєвою, образотворчою та розумовою діяльністю дітей при виконанні творчих завдань;
- організацію уроків на природі;
- залучення дітей до колективного та індивідуального написання казок, віршів та оповідань;
- стимулювання інтелектуальних і емоційних переживань учнів початкових класів, зосереджуючи увагу на природі, красі та словесному мистецтві [14].

В. Сухомлинський акцентував, що метою навчання поетичної творчості є не лише виховання юних поетів, а й облагородження сердець дітей. За роки роботи в Павлиській школі він і його учні створили 16 збірок творчих робіт та 44 збірки казок. Його учні мали можливість публікувати свої роботи у рукописних журналах «Наша творчість» та «Наша думка».

На уроках літературного читання розвиток творчих здібностей дітей повинен проводитися системно, максимально використовуючи потенціал змісту літературних творів, різні види творчих завдань та освітні взаємодії з мистецтвом як на уроках, так і в позаурочний час. Розглянемо, як можна

розвивати творчі вміння учнів, використовуючи спеціальні розділи з підручників і навчальних посібників.

Для учнів 2 класу в підручнику «Літературне читання» та у навчальних посібниках «Я люблю читати» і «Моя домашня читальня» представлені розділи, такі як «Я хочу сказати своє слово», «Стежинкою творчості» та «Допитливим читачам».

У 3 класі програма також включає «Літературне читання», «Я люблю читати» та «Моя домашня читальня», серед розділів можна знайти «Візьму перо і спробую», «Стежинкою творчості» та «Фантазуй і створи».

Учням 4 класу пропонується вивчати «Літературне читання», а також «Я люблю читати» і «Моя домашня читальня», де розглядаються теми «У кожного є співуча пір'їнка», «Політ фантазії і думки» та «Іскринки вогника творчості».

Зауважимо, що у цих розділах зібрано казки, вірші та оповідання, що виявляють захоплення дітей творчістю. Тут акцентується на їхньому прагненні вигадувати, уявляти, фантазувати та помічати нові речі. Завдання до творів спонукають читачів до діалогу, доповнень, продовжень текстів та пошуку нових рим і слів. Наприклад, у розділі «Візьму перо і спробую» можна знайти завдання: як новими іменами назвати маму, собаку, ромашку, берізку (с.173); спробуй продовжити діалог дівчинки з незнайомцем (с.182); створити ланцюжок римованих слів (с.183); які казки міг би розповісти твій друг? А які ти хотів би сам вигадати? (с.188) тощо.

Також проводяться творчі завдання на основі творів, прочитаних в інших розділах. Педагоги пропонують дітям молодшого шкільного віку виконувати завдання у рубриках «Пофантазуйте», «Зіграємо виставу», «Завдання на вибір», «Будьте дослідниками». Наприклад, за темою «Поетичні твори» (3 клас) діти виконують такі завдання: знайти пару слів, що римуються (с.103); вигадати продовження пригод гномів і хлопчика в лісі (с.105); розповісти історію про дівчинку, що живе в місті біля моря: як її

звуть, чим вона захоплюється, про що б ти її розпитав? (с.109); які ще зустрічі чекають на допитливого вітерця? Вигадай про це казку (с.110) тощо.

Педагоги також часто використовують творчі завдання, спираючись на сприймання різних творів мистецтва. Вони застосовують методи поєднання сприймання та аналізу репродукцій картин з читанням відповідних поезій чи описів природи. Картина не є лише предметом, її цінність полягає в естетичному сприйнятті реальності через художні образи. На нашу думку, не може бути єдиної рекомендації щодо послідовності сприйняття творів – чи спершу розглянути картину, а потім прочитати текст, чи навпаки. Це залежить від змісту, жанру твору, образності, розміщення та величини репродукції. Важливо також враховувати настрій і почуття, яке викликає той чи інший твір в учнів початкових класів [42].

Варто відзначити, що у підручниках і навчальних посібниках можна знайти багато репродукцій творів видатних українських художників, а також ілюстраторів, які створили образи для творів, що їх вчитимуть діти. Серед них такі автори, як Йосип Бокрай («Золота осінь»), Констянтин Трутовський («Одягають вінок»), Марфа Тимченко («Я хотіла побачити місто!»), Олена Камінська («Моя сестричка»), а також Іван Гончар («Веснянки») та Марфа Тимченко («Реве та стогне Дніпр широкий»). Залежно від розвитку, вчителі об'єднують твори, які вивчають діти, у чотири тематичні групи. Розуміння творчого потенціалу цих текстів допомагає педагогам чіткіше визначити мету уроків.

Твори, що на доступному рівні розкривають елементи творчого процесу, знайомлять дітей молодшого шкільного віку з певними прийомами «творення»: «Я хочу сказати своє слово» В. Сухомлинського, «Як Сергійко вчив клоуна Бобу складати вірші» П. Глазового, «Імена», «Дивна звичка», «Як я учився» А. Костецького, «Як я став письменником» А. Камінчука, «Як складати вірші» В. Рутківського та «Як намалювати чоловічка» М. Карема.

Твори, в яких зміст і форма заохочують учнів початкових класів до творчості за допомогою образотворчого мистецтва, музики, літератури: дітям пропонується намалювати, заспівати, закінчити казку, вставити рими у вірш, дописати оповідання («Підкажи словечко», «Намалюю вітер», «Ваза» С. Жупанина; «Найрідніші голоси» Г. Чубач; «Якщо не можеш вітер змалювати» Л. Костенко; «Мої музики» Л. Коломієць; «Квітка» Д. Павличка; «Лісові фантазії» тощо).

Твори, що утверджують віру в творчі здібності кожного, підкреслюють складність створення нових ідей («Співуча пір'їнка» В. Сухомлинського, «Пісня тоненької очеретини» В. Чухліба, «Арфа для павучка» А. Мовчуна; «Музика» М. Карема; «Іванко і Чугайстир» М. Коцюбинського; «Сопілонька з калиноньки, ясеневе денце» А. Григорука).

Твори, написані ровесниками дітей молодшого шкільного віку, які сприяють мотивації до літературної творчості та спонукають до власних літературних експериментів, а також малюнки дітей з різних регіонів України, підтверджують, що у кожного є своя «співуча пір'їнка» [17].

Необхідною умовою для розвитку творчого мислення є добре розвинена уява – здатність уявляти те, що раніше не бачив чи не чув, а також вміння перетворювати словесний опис на наочний образ. Особливість уяви полягає в її комбінаторній здатності – умінні по-новому поєднувати елементи минулого досвіду в нових ситуаціях. Щоб молодші школярі змогли розвинути цю здатність, слід активно працювати над розвитком мовлення, спостережливості та образного мислення, а також навчати їх пізнавальним умінням, зокрема як порівняння, асоціація, прогнозування і конструювання.

В спеціальних дослідженнях (Дж. Гілфорд, С. Гін, М. Коновальчук та ін.) наведені різноманітні прийоми, які можуть допомогти дітям молодшого шкільного віку створювати художні образи й фантастичні сюжети. Зваживши на контекст завдань розвитку літературних творчих здібностей, можна виділити кілька основних прийомів:

- комбінування – нова форма виникає з відомих елементів;

- аглютинація – поєднання двох різних частин в одному образі;
- акцентування – підкреслення виразної деталі образу;
- повторюваність композиційних елементів у сюжеті;
- збільшення чи зменшення об'єкта (як у казці про Гулівера);
- перенесення типових дій із одного об'єкта на інший;
- модифікація часу, зупинка або прискорення подій;
- створення сюжету від імені «Я-образу»;
- перенесення сучасних обставин у минуле або майбутнє;
- перевтілення образів;
- польоти фантазії;
- аналогії та фантастичні гіпотези;
- утворення абсурдних слів;
- обмеження в часі для розвитку креативності [28].

Основні види завдань для розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання:

Привернення уваги до якостей творчої особистості:

- Яким чином хлопчику вдалося створити власну іграшку? (за оповіданням “Чоловічки” Т. Коломієць, 3 кл.)
- Як павучок Карпик зміг виконати свою мелодію? (з твору «Арфа для павучка» Л. Мовчун, 4 кл.)
- Чому, на твою думку, вітри безмежні? Яку рису маленького художника акцентує поет? (за віршем “Намалюю вітер” С. Жупанин, 4 кл.)
- Про кого можна сказати «Новинкар»? (за твором «Новинкар» С. Пушик, 4 кл.)
- Що надихнуло хлопчика на творчість? Чи відчував ти щось подібне? (з оповідання “Як я став письменником” А. Камінчук, 3 кл.)

Розвиток асоціативної та творчої уяви:

- Якими рухами та кольорами можна змалювати перетворення квітки? (за текстом “Квітка” Д. Павличко, 2 кл.)

– Куди летять білі хмари? Кого вони намагаються наздогнати? А може, тікають від когось? (з твору “Біла хмарка, біла” А. Мясківський, 4 кл.)

Малювання словами:

– Які кольори побачив поет зимного ранку? (за віршем «Сонце і дим» П. Тичина)

– Яку картину ти міг би створити за третьою строфою вірша? Які кольори обереш? Яким кольором зобразиш вербу? (з твору “Квітень” В. Ткаченко)

– Пригадай, яким ти побачив небо, коли йшов до школи. Яке воно було: сумне, ласкаве, сіре чи синє? Яким ти його відчув? (з твору “Я хочу сказати своє слово” В. Сухомлинський)

– Розвиток мовленнєвих умінь та збагачення словникового запасу:

– Знайди порівняння у вірші. З чим ти можеш співвіднести слово «Україна»? (за віршем «Мати» Д. Павличко)

– Склади якомога більше прикметників до слів «вітер» і «сонце». Хто склав найдовший ланцюжок? (з тексту “Намалюю вітер” С. Жупанін, 4 кл.)

– Яким чином змальовано дощ у вірші? Які образи підкреслюють його казковість? (за віршем “Дощик” А. Малишко, 3 кл.)

– Знайди у вірші порівняння. Які образи вони викликають? (з творів “Босоногий травень” М. Сингаївський та «Степ» Олександр Олесь, 4 кл.)

Створення учнями творчих продуктів:

– Поділись, яку музику природи ти чуєш весною в парку, лісі чи в полі?

– Чи можеш продовжити вірш “Мелодії природи”? (з твору С. Жупаніна)

– Як ти уявляєш продовження казки Василя Струтинського “Жива казка”? Які нові персонажі можуть з’явитися у творі?

Конкретизація образів дійових осіб:

– Придумайте, які деталі зовнішності чи одягу могли б бути у Петрика і Ромася? (з оповідання «Ромасеве яблуко і Петрикова груша» Н. Кулик)

– Розкажіть, якою ви уявляєте дівчинку. Скільки їй може бути років, як вона вдягнена? Що саме вона може читати у цей момент? («Соняшник» Д. Павличко)

– Проаналізуйте, що ви вже знаєте з вірша про дівчинку Коротульку, а що – ні. Як можете доповнити розповідь про неї? («Коротулька» І. Кульська)

– Пофантазуйте, який вигляд був би у Славка, коли він спіймав рибку, а який у хлопців? («Ловись рибко»! Я. Стельмах).

– Що вам відомо про Ласочку і рибалку Арсена? А що ви б могли ще про них розповісти? («Ласочка» Г. Тютюнник).

– Вигадайте, яким міг бути вигляд у Дениска, коли йому під ноги вискочило мишеня? («Молодець проти овець» А. Григорук)

Складання творів за асоціативною аналогією:

– Складіть розповідь, подібну за змістом до прочитаної. («Кордон» Л. Вахніна, «Я хочу сказати своє слово» В. Сухомлинський, («Ромасеве яблуко і Петрикова груша» Н. Кулик, «Тут усе є» О. Єфімов та ін.)

– Вигадайте інше закінчення або складіть продовження твору (увівши у твір ще одного героя, іншу подію та ін.); придумайте коротке оповідання за змістом народного прислів'я.

– Складіть розповідь, схожу за сюжетом до прочитаного оповідання, але щоб події відбулися в іншому місці. («Наше відкриття» О. Буцень, «Тут усе є» О. Єфімов).

– Придумайте оповідання, подібне за головною думкою до твору «Соромно перед соловейком» В. Сухомлинський, змінивши час і місце події.

Розвиток спостережливості, вміння побачити незвичайне у звичайному:

– Хто може знайти у траві сто казок? Що йому допоможе? («Задзвонив синенький дзвоник» Т. Коломієць).

– Чому Сергійко зумів побачити живу казку? («Жива казка» В. Струтинський). Де можна побачити живу казку? Чи вдалося тобі знайти живу казку?

– Що ще ви зуміли побачити крізь казкові шати зими? («Казкові шати» В. Скомаровський).

Ілюстрування прочитаного, придумування назв малюнків, зіставлення зображуваного у творі і на малюнку:

– Які картини можна створити, надихнувшись на поезію?

Наприклад, за віршами «Город мов килим» Д. Онковича, «Як не любить той край» В. Сосюри та «Літній ранок» Марка Вовчка можна уявити яскраві, насичені краєвиди, що відображають емоції і атмосферу виражених у рядках.

Щодо вірша Тараса Шевченка «Вітер віє, повіває», можна зробити малюнок, де Кобзар сидить під гілкою дерева, злегка похилившись. Можна обрати пастельні кольори для неба та зелені відтінки для листя, щоб передати спокійну, але зворушливу атмосферу. Поряд із Кобзарем можна зобразити старий козацький дуб, а вдалині – просторий край, гомінливі поля і синій обрій, де сходить сонце [28].

В поезії Ліни Костенко «Усе моє, все зветься Україна» учні можуть бачити безмежні поля, мирно коливаються трави, річки, що в'ються, і спів пташок. Картині можна надати теплі, жовто-зелені відтінки, щоб передати дух рідної землі та її краси. З метою розвитку римування, можна запропонувати учням знаходити римовані слова, завершувати рядки, або створювати ланцюжки слів із співзвучними закінченнями із твору, наприклад, «Що для чого треба» Г. Малик.

Також цікаво розмірковувати про розвиток подій у творах. Наприклад, у «Наше відкриття» О. Буцень, які події можуть статися далі з хлопчиками?

– Що могло передувати описаним?

– У «Кінь утік» В. Сухомлинського, як на вашу думку, можуть змінитися стосунки дійових осіб, якщо увести нову персонаж?

Креативні завдання, як складання мультфільму або тексту за заданим заголовком, дозволяють дітям молодшого шкільного віку розвинути уяву.

Наприклад:

– Уявіть, що ви потрапили до країни Квітів – якою вона буде, якими будуть її мешканці?

– Уявіть, що ви отримали листа від лелеки, що вирушив у теплі краї, і розповідь про його подорож могла б бути дуже цікавою.

Для розвитку творчих здібностей на уроках літературного читання особливо ефективними є інсценування, адже вони захоплюють дітей і допомагають передати зміст творів. Сюжетні твори з діалогами ідуть в допомогу для цього. Зміни в діалогах та їх доповнення також можуть стати інсценуванням. Власне, для кращого розвитку словесного малювання дітям корисно працювати в групах, обираючи яскраві описи пейзажів або явищ у творах, виділяючи ключові слова для передачі кольорів, об'єктів, їх розташування і настрою. Учні початкових класів можуть повторно читати тексти для вдосконалення деталей та перевіряти відповідність своїх малюнків тексту [42].

Виступи педагогів у пресі та на конференціях свідчать про те, що методика розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку під час уроків літературного читання зазнала значних змін і поповнилася новими ідеями. Творчість молодших школярів все частіше знаходить відображення в таких журналах, як «Барвінок», «Джміль», «Яблунька» та інші. Активно до цього процесу залучаються дитячі бібліотеки, шкільні бібліотекарі та вчителі. Рекомендується створювати в класах міні- журнали і газети під назвами «Я хочу сказати своє слово», «Наша газета – класна!», готувати інсценізації для показу в своєму або в сусідньому класі, а також розміщувати творчі роботи в портфоліо під назвою «Сходинки успіху». Окрім того, у ЗЗСО можна проводити різні заходи, присвячені святкам, наприклад, до днів народження відомих письменників: це може бути «Марафон творення доброї казки» або «Вернісаж» на спільну тему.

Отже, результат проведеного дослідження показує, що стимулювання розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання здійснюється через їх навчання використанню спеціальних прийомів створення художніх образів у казках, описах-мініатюрах, віршах і фантастичних пригодах, а також через проведення інсценізацій і вистав. Мотиваційна і розвивальна функції цієї змістовної лінії зумовлюють відбір творів різних жанрів, які дозволяють молодшим школярам ознайомитися з яскравими фактами та подіями в житті письменників, художників та народних майстрів.

2.2. Шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання

У сучасній освітній практиці, де акцентуємо увагу на новітніх підходах і активному залученні учнів до навчального процесу, важливим стає створення творчої атмосфери на цих уроках. Така атмосфера формує комфортне середовище, в якому учні почувають себе вільно та можуть відкрито висловлювати свої думки та емоції. Це, у свою чергу, сприяє розвитку креативного мислення, уяви та критичного аналізу текстів. Творчість виступає основою для формування цілісної особистості, здатної до самовираження та взаємодії з навколишнім світом.

Мета констатувального етапу експерименту полягала у визначенні сформованості творчої особистості молодших школярів у 2-4 класах. У ході констатувального етапу дослідження вирішувалися такі завдання:

- 1) підібрати діагностичні методики для оцінки рівня сформованості творчої особистості учнів третіх класів;
- 2) провести апробацію діагностичного комплексу;
- 3) визначити контрольний та експериментальний класи.

Під час проведення діагностики рівня творчої особистості ми застосували такі методики: «Методика визначення рівня сформованості

загальних творчих здібностей особистості» та методика «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань):

1. Методика визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості.

Мета: оцінити рівень сформованості загальних творчих здібностей.

Необхідний матеріал (твердження для аналізу):

- «1. Як правило, я легко пристосовуюсь до людей, ідей, умов.
2. Мені подобається вирішувати типові стандартні завдання.
3. Мені здається, я охочіше створював і конструював нове, а не удосконалював старе.
4. У більшості випадків я дію самостійно, без підказок друзів та старших.
5. Ніколи не намагався змінити стосунки між собою та моїми друзями.
6. Нерідко я стримуюсь від висловлювання ідей, речень, хоча маю їх.
7. Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні шляхи вирішення задач.
8. Мені подобається, коли відбувається швидка зміна різних видів діяльності.
9. Для мене характерне прагнення реалізувати декілька ідей одночасно, вирішити кілька проблем.
10. Нерідко я один вступаю в суперечку з однолітками чи старшими.
11. Як правило, я легко погоджуюсь і підкоряюся колективній думці.
12. У мене часто з'являються оригінальні ідеї.
13. Мені подобається працювати за розробленим планом, схемою, інструкцією.
14. Я завжди охоче розповсюджую та пропагую нові ідеї.
15. Мені подобається робити роботу за новим, хоч це пов'язано з ризиком бути незрозумілим товаришами, старшими.
16. Я частіше працюю без суттєвих змін, відхилень від тих рекомендацій, які дають мені батьки.

17. Мені зрідка доводилося виправдовувати свої дії інструкціями, рекомендаціями, авторитетами.

18. Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру.

19. Я завжди до кінця відстоюю свою точку зору.

Обробка результатів відповіді “ТАК” №1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 18, 49 19 “НІ” №2, 5, 6, 11, 13, 16, 17, за кожне спів падання нараховується 2 бала. Результати сумуються.

I – 28-38 б. – дуже високий рівень сформованості загальних творчих здібностей. II – 24-30 б. – високий. III – 11-23 б – середній. IV – 4-10 б. – низький.

У. – 0-3 б. – дуже низький рівень сформованості загальних творчих здібностей».

2. Методика «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань).

Мета: визначити рівень розвитку творчих компонентів мислення (гнучкості мислення). Необхідний матеріал: «анаграми: Каорт, арткіла, кеосол, тапір, гісн, горіко, боляку, наклина, рновоа, унвак, аребв, рабе, бариб, аришб, ислт, роагод, ьлівцо, тошзи.

Хід виконання завдання: обстежуваним пропонується інструкція:

За 5 хвилин скласти із даних анаграм слова, використавши всі букви анаграми та не додаючи інших. Не затримуйтеся довго на даному завданні. Відповіді: Актор, тарілка, колесо, пірат, сніг, огірок, яблуко, калина, ворона, кавун, верба, зебра, риба, груша, лист, дорога, олівець, зошит.

Обробка даних виконаного завдання. Оцінка роботи досліджуваного проводиться за шкалою: 16 слів і більше – гнучке мислення з елементами самобутності, оригінальності (високий рівень); 15-10 слів – висока гнучкість (достатній рівень); 10-5 слів – хороші показники гнучкості (середній рівень); 5 слів і менше – інертне мислення (початковий рівень)». Після проведення методик в досліджуваних групах отримали такі результати.

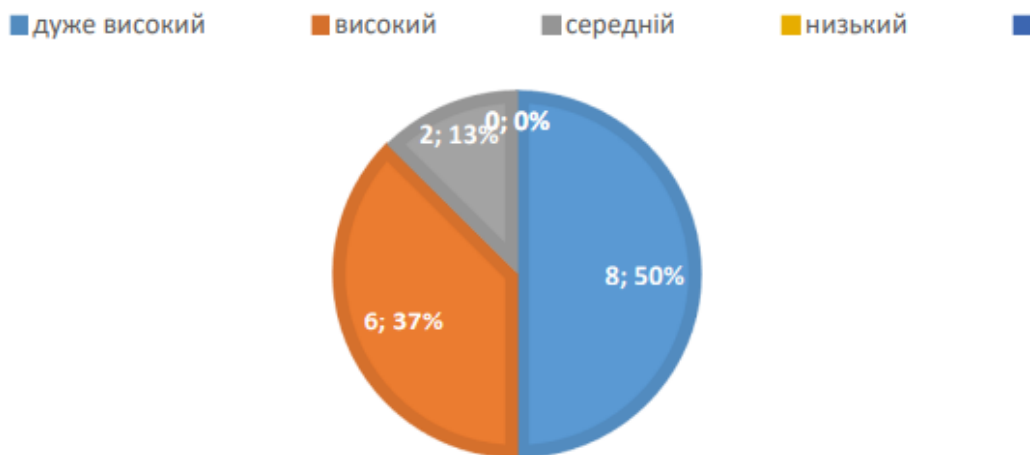

Рис 2. Рівень сформованості творчих особистостей учнів 2-4 класу експериментальної групи за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

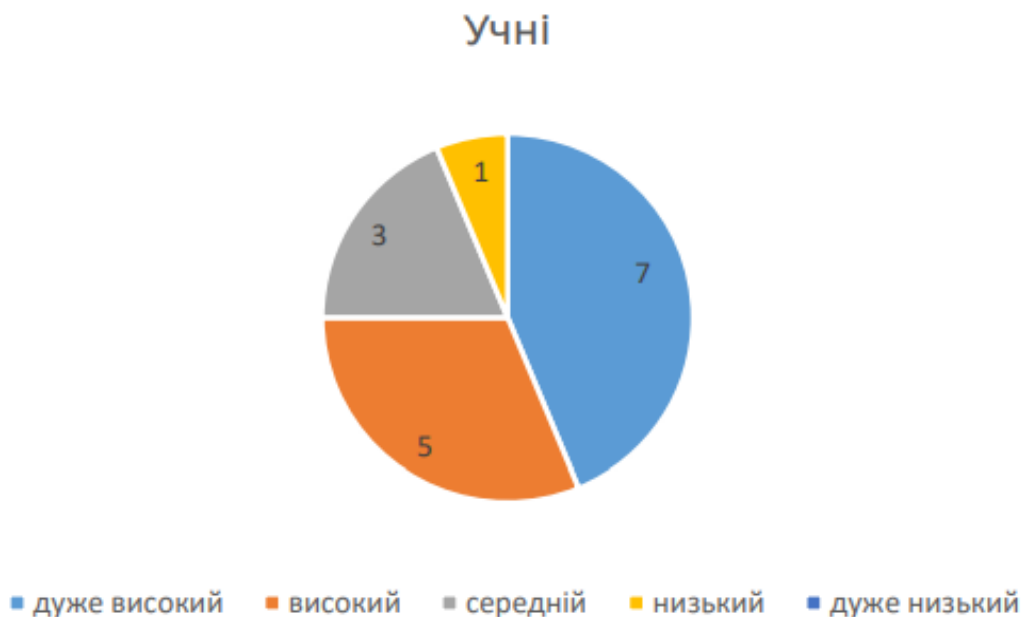

Рис 3. Рівень сформованості творчих особистостей учнів 2-4 класу контрольної групи за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

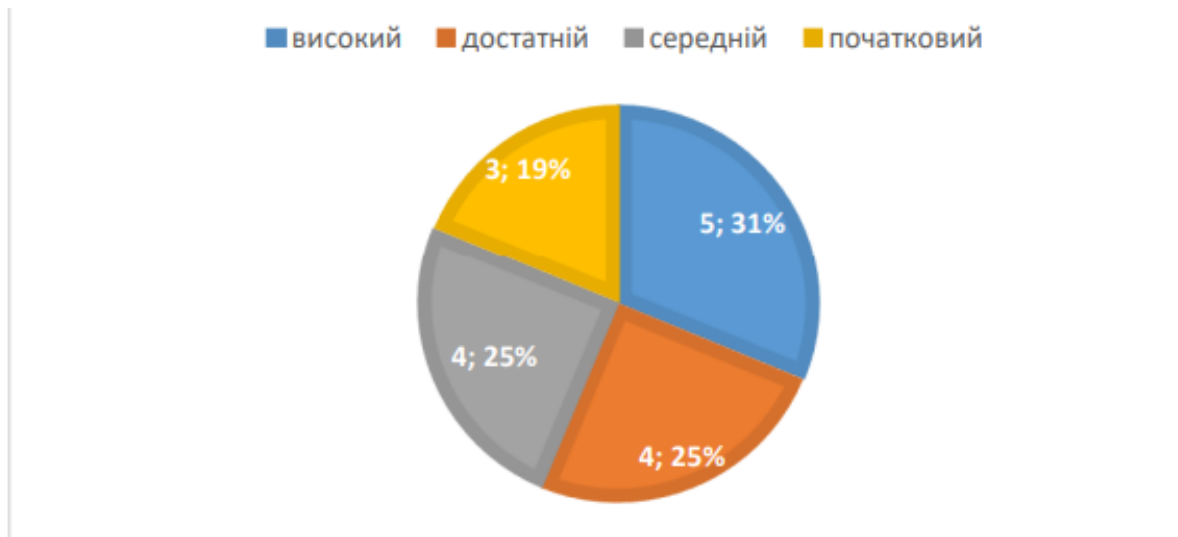

Рис 4. Рівень сформованості творчих особистостей учнів 2-4 класу експериментальної групи за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань)

Рис 5. Рівень сформованості творчих особистостей учнів 2-4 класу контрольної групи за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань)

Отже, можна побачити, що результати методики «Анаграми» вказують на різний рівень розвитку гнучкості мислення серед учнів контрольної та експериментальної груп 2-4 класів.

На основі одержаних даних було розроблено вправи для проведення експерименту на формувальному етапі дослідження, розроблено умови формування творчої особистості.

У процесі створення цієї системи уроків наша основна мета була не тільки сприяти розвитку творчої особистості учнів експериментального класу, але і зрозуміти, яким методам навчання учні віддають перевагу. На самому початку ми намагались обирати завдання, які були переважно репродуктивного характеру, щоб допомогти учням адаптуватися до інструментів, з якими вони працювали. Згодом, ми почали обирати завдання більш творчого характеру, які сприяли б їхньому творчому розвитку.

Методи формування творчої атмосфери на уроках літературного читання:

- інтерактивні методи навчання, у тому числі використання ігор, драматизацій та елементів рольових вистав допомагає учням початкових класів відчувати себе частиною літературного твору, спонукають дітей активно долучатися до процесу, розвиваючи їхню уяву та емоційну пам'ять;

- створення безпечного середовища для висловлення думок, оскільки важливо, щоб учні початкових класів відчували, що їхні думки заслуговують на увагу, що можна досягти, забезпечуючи конструктивний зворотний зв'язок, підтримуючи однокласників та заохочуючи їх до висловлення думок. Інтерактивні обговорення, в яких діти молодших класів можуть ділитися своїми враженнями та емоціями щодо прочитаного твору, стають важливим аспектом такого середовища;

- інтеграція елементів образотворчого мистецтва в навчальний процес може значно підвищити інтерес учнів початкових класів, зокрема поєднання малювання персонажів, створення ілюстрацій до улюблених уривків тексту

або виготовлення колажів допоможуть дітям краще зрозуміти зміст та підтекст твору.

- використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів та інтерактивних платформ робить уроки захопливими та більш сучасними. Це також може стимулювати дітей до самостійного дослідження літератури і творчості;

- читання з обговоренням, під час якого учні можуть ставити запитання, ділитися думками і висловлювати власні ідеї відносно сюжету чи персонажів, сприяє глибшому розумінню тексту і його аналізу [28].

Отже, створення творчої атмосфери на уроках літературного читання є важливим аспектом для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Упровадження інтерактивних методів, залучення елементів мистецтва та сучасних технологій, а також створення безпечного простору для висловлення думок, допомагає не лише активізації освітнього процесу, але й формуванню критичного мислення, емоційної чутливості та творчої ініціативи у дітей молодшого шкільного віку.

Сучасна освіта орієнтується на інтеграцію новітніх технологій та методів, здатних забезпечити ефективне засвоєння знань і розвиток особистості учня. Це особливо актуально в навчанні літератури, де важливо не лише передати знання, а й сприяти формуванню критичного мислення, творчого підходу та самовираження. Інтерактивні навчальні методи стають ключовим інструментом для розвитку творчих здібностей учнів, оскільки стимулюють активну участь, комунікацію, співпрацю та креативність.

Варто зазначити, що такі методи навчання передбачають активну діяльність учнів, які стають не тільки споживачами, але й творцями знань. Це можуть бути групові дискусії, рольові ігри, проекти, дебати та інші форми роботи, що забезпечують інтерактивність навчального процесу. Основна мета таких методів – заохотити учнів до активної участі в навчанні, розвивати їх комунікативні навички, критичне мислення та творчий потенціал [42].

Практичне застосування інтерактивних методів на уроках літературного читання може виглядати наступним чином:

- дискусії та дебати: Обговорення сюжетних ліній, мотивів персонажів та їх емоцій може стати основою для залучення учнів початкових класів. Наприклад, після читання твору молодші школярі можуть обговорити поведінку героїв, пропонуючи альтернативні варіанти розвитку подій або обґрунтовуючи свої погляди на моральні дилеми;

- рольові ігри: акторська гра дозволяє учням початкових класів «вжитися» в образи персонажів, що сприяє глибшому сприйняттю твору. Такі вправи не лише сприяють розвитку креативності, а й формують емпатію, допомагаючи дітям молодшого шкільного віку краще зрозуміти почуття інших;

- проектна діяльність, використання якої для роботи з літературними творами може стати гарною основою для розвитку командної роботи та критичного мислення. Учні початкових класів можуть створювати свої інтерпретації творів у вигляді малюнків, театралізованих вистав, мультимедійних проектів тощо [5].

Отже, інтерактивні методи навчання на уроках літературного читання у початковій школі створюють атмосферу, в якій учні можуть вільно висловлювати свої думки, спілкуватися з однолітками та відкривати себе через призму літератури. Ці методи не лише допомагають молодшим школярам поглиблювати знання про літературу, але й сприяють розвитку творчих здібностей, критичного мислення, комунікаційних умінь і емпатії, що є важливим аспектом їх всебічного розвитку.

Комбінування літератури з образотворчим мистецтвом, музикою, театром та хореографією відкриває нові горизонти для самовираження учнів [42]. Наприклад, при вивченні казки чи оповідання учні можуть створити ілюстрації, що відображають їхнє сприйняття тексту. Це не лише допомагає їм краще зрозуміти матеріал, але й розвиває навички роботи з формами, кольорами та простором. Взаємодія літератури з музикою також є потужним

засобом навчання. Діти можуть створювати власні музичні композиції на основі прочитаних творів, що дозволяє їм досліджувати емоційний контекст тексту через звуки і ритми. Музика доповнює літературу, дозволяючи дітям відчувати атмосферу історії на глибшому рівні.

Театральні вистави чи драма є ще одним чудовим способом інтеграції. Вивчення літературних творів через театральні постановки дозволяє дітям не тільки зрозуміти персонажів та їх мотивацію, але й розвивати навички командної роботи, комунікації і впевненості у собі [4]. Хореографія, як форма самовираження, може бути використана для візуалізації емоцій чи сюжетів літературних творів. Створення танцювальних композицій на основі героїв книжок або їх переживань допомагає дітям фізично виразити свої думки та почуття.

Власне комплексне використання літератури та інших видів мистецтва може істотно підвищити інтерес дітей молодшого шкільного віку до читання та сприяти розвитку їх творчих здібностей. Ось кілька прикладів такого поєднання:

- ілюстрування прочитаних творів. Після ознайомлення з казкою або оповіданням учні початкових класів можуть створювати ілюстрації до основних моментів сюжету. Наприклад, після прочитання «Котигорошка» молодші школярі можуть зобразити сцену, в якій герой рятує свою наречену. Це власне допомагає їм візуалізувати текст та закріпити його в пам'яті;

- створення власних коміксів: діти молодшого шкільного віку можуть перетворити улюблену казку в комікс, розділивши її на кадри і додавши діалоги персонажів. Це не лише розвиває навички творчого написання, але і вчить структурувати інформацію та передавати її у зручному форматі;

- театралізація сцен з казок: Організація театральних вистав на основі прочитаних творів допомагає дітям глибше уявити персонажів та їхні мотивації. Наприклад, граючи ролі героїв з «Рукавички», діти вчаться співпрацювати, розвивають мовлення й акторські навички, а також покращують уяву;

- створення літературних журналів: Діти можуть працювати разом, створюючи класний літературний журнал, в якому будуть публікувати свої твори, рецензії на книги, вірші та ілюстрації;

- візуальне мистецтво та література: Діти можуть створити колажі або картини, які ілюструють теми або емоції з прочитаних творів. Наприклад, після прочитання «Дюймовочки» можна провести заняття, де діти створять колаж з квітами і персонажами, що їх вразили;

- Музикально-літературні вечори: Організація заходів, на яких діти читають вірші або уривки з книг під музичний супровід, дозволяє поєднати літературу з музикою. Можна також залучити дітей до виконання пісень на основі прочитаних творів [42].

З метою комплексного розвитку дітей молодшого шкільного віку важливо звертати увагу на читання на різних рівнях – від простого сприйняття тексту до глибокого аналізу його смислового та естетичного змісту. Читання можна поділити на кілька рівнів: поверхнєве, аналітичне, критичне та творче. Кожен з цих рівнів вимагає певних навичок і вмінь, а також сприяє розвитку різних аспектів мислення учня [5]. Поверхнєве читання фокусується на розумінні основних понять, сюжетних ліній та характерів персонажів. На цьому етапі учні знайомляться з текстом, вчаться виділяти основну інформацію і формувати перші враження. Важливо також створити сприятливу атмосферу, де учні початкових класів можуть вільно обговорювати свої думки і почуття, що виникають у процесі читання. Власне аналітичне читання передбачає глибше осмислення тексту. Молодші школярі вчаться аналізувати зміст, структуру та стиль твору. На цьому етапі важливе використання питань, що спонукають учнів до роздумів: «Чому автор обрав саме такий рівень опису?», «Які теми порушуються у творі і як вони пов'язані з реальним життям?». Це допомагає розвивати критичне мислення і формувати особистісне ставлення до прочитаного.

Зазначимо, що критичне читання розширює можливості учнів, даючи їм змогу не лише аналізувати текст, але й ставити під сумнів його авторитет.

Це важливий етап формування творчого мислення, оскільки діти починають розуміти, що кожен текст має свою точку зору, а їхня власна думка не менш цінна. Таке читання заохочує учнів до проведення паралелей з іншим літературним досвідом, формуючи у них здатність до самостійних висновків [28].

Творче читання стає платформою для прояву індивідуальності учня. На цьому рівні учні можуть брати на себе ролі персонажів, переосмислювати розвиток сюжету або навіть створювати альтернативні закінчення. Такі вправи сприяють розвитку творчої уяви, креативності, а також формуванню комунікативних навичок. Наприклад, учні початкових класів можуть написати свою версію продовження оповідання, створити ілюстрацію до прочитаного або підготувати театралізовану постановку.

Як показують дослідження, читання на різних рівнях сприяє не лише загальному розвитку учнів початкових класів, але й має безпосередній вплив на формування їхніх творчих здібностей. Читання стимулює мислення, розвиває здатність до вираження власних ідей та думок, а також формує бажання самостійно досліджувати нові теми та жанри. Учні, які активно читають та аналізують тексти, здатні не лише до творчого письма, але й до багатогранного сприйняття світу, що є важливим аспектом для сучасного соціуму.

Читання на різних рівнях є важливим елементом уроків літературного читання, який допомагає розвивати творчі здібності учнів початкових класів:

- залучення текстів різних жанрів, під час яких використовували дитячі вірші, наприклад, «Сонечко» Лесі Українки (вірші сприяють розвитку уяви та емоційного сприймання; застосування українських народних казок дозволяє учням початкових класів створювати власні версії або продовження уже відомих сюжетів);

- аналіз персонажів або дискусія про персонажів доцільна після характеристики героїв оповідання або книги, пропонували дітям намалювати

свого улюбленого персонажа та описати його почуття і дії в різних ситуаціях – засвідчили доцільність і ефективність використання;

- оскільки робота в групах передбачає колективне читання, мотивували учнів ділитися враженнями від тексту, одночасно разом придумували кінцівку до прочитаного або створювати комікси на основі сюжету;

- ефективним виявилось й порівняння текстів: після прочитання двох казок з різними моральними повчаннями учні склали таблицю «Схожість і відмінність» і на основі цього створювали власну казку;

- в кожному класі використовували письмові роботи та творчі проекти – пропонували дітям написати коротке оповідання або завершити історію, наводячи героїв, схожих на тих, що їм сподобалися в прочитаних книгах;

- використання гри-інсценізації, під час якої учні можуть працювати в групах, обираючи улюблені сцени з історій, і ставити їх на сцені, що допоможе розвинути креативність через акторську діяльність;

- створення ілюстрацій до аналізованого тощо [5].

Розвиток творчої діяльності учнів на основі опрацювання учнями спеціальних розділів підручників, навчальних посібників

Таблиця 1

2 клас	Назви розділів
«Літературне читання» (підручник) Я люблю читати (навч. посіб.) Моя домашня читальня (хрестоматія з позакласного читання)	Я хочу сказати своє слово Стежинкою творчості Допитливим читачам
3 клас	Назви розділів
«Літературне читання» Я люблю читати Моя домашня читальня	Візьму перо і спробую Стежинкою творчості Фантазуй і створи
4 клас	Назви розділів
«Літературне читання» Я люблю читати Моя домашня читальня	У кожного є співуча пір'їнка Політ фантазії і думки Іскринки вогника творчості

Важливою частиною освітнього процесу є рефлексія – процес осмислення власного досвіду, вражень, думок та почуттів після виконання

конкретних завдань. Рефлексія на уроках літературного читання не лише поглиблює розуміння тексту, але й сприяє власне розвитку молодшого школяра, його здатності до самовираження [42].

По-перше, рефлексія допомагає учням початкових класів усвідомити свої емоції та реакції на прочитане. Коли діти діляться своїми враженнями про літературний твір, вони починають усвідомлювати, як сюжет, персонажі, стиль викладу та інші елементи твору впливають на їхні почуття. Це надає їм можливість не лише висловити своє бачення, а й почати аналізувати, чому вони так відреагували. Наприклад, обговорення персонажа, з яким учень може ідентифікувати себе, може призвести до глибоких особистісних відкриттів.

По-друге, рефлексія стимулює дітей до творчого мислення. Обговорення прочитаного не обмежується лише висловленням думок про текст. Молодші школярі можуть бути запрошені створити альтернативні закінчення, вигадати нові пригоди для персонажів або ж уявити, як би вони себе повели в тій чи іншій ситуації з твору. Такі завдання не лише сприяють розвитку їх креативності, але й заохочують учні початкових класів до більш активного залучення в процес читання, відкриваючи перед ними нові можливості для самовираження [28].

Окрім того, рефлексія розвиває комунікативні навички дітей. В процесі обговорення учні вчаться висловлювати свої думки чітко та логічно, слухати інших, шанувати різноманітність точок зору. Це важливий аспект соціалізації, що формує вміння вести конструктивну дискусію, аргументувати свої позиції і вчитись поважати думки оточуючих.

Зауважимо, що рефлексія може бути організована як у письмовій, так і в усній формі. Письмова рефлексія може включати ведення щоденників читачів, написання есе або малювання ілюстрацій за мотивами прочитаних творів. У свою чергу, усне обговорення може проходити в форматі класних дебатів, групових проєктів чи навіть рольових ігор, де учні уявляють себе в ролі героїв літератури. Необхідно також підкреслити роль педагога в

організації рефлексії. Педагог повинен створити безпечне і підтримуюче середовище, де кожен учень зможе вільно висловлювати власні думки. Задавання відкритих питань, активне слухання та заохочення до діалогу дають учням початкових класів змогу відчутти цінність своїх висловлювань, що, у свою чергу, спонукає їх до більшої активності в процесі навчання.

Провівши повторну діагностику рівня сформованості творчої особистості експериментальної групи, маємо такі результати (див. рис 6-7). Аналізуючи результати можна сказати, що рівень творчості учнів експериментальної групи 2-4 класу зріс. Учні виконували різноманітні творчі вправи, проявляли свої творчі навички в різноманітних ситуаціях, при цьому було забезпечено позитивну атмосферу в класі.

Рис. 6. Рівень сформованості творчої особистості учнів експериментальної групи 2-4 класів за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

■ високий ■ достатній ■ середній ■ початковий

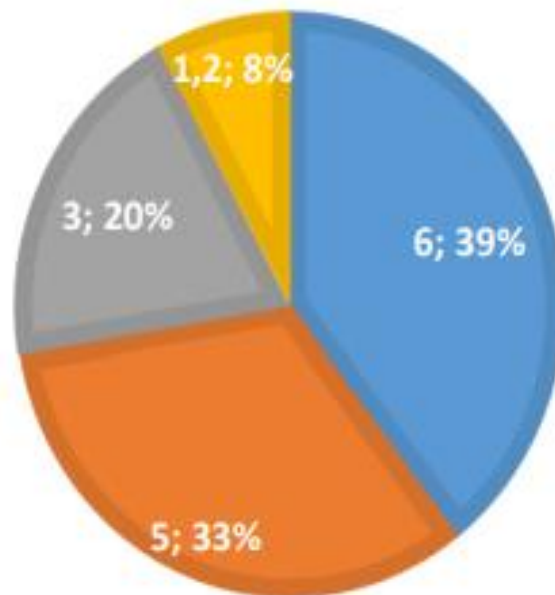

Рис. 7. Рівень сформованості творчої особистості учнів контрольної групи 2-4 класів за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

Отже, можна стверджувати, що впровадження на уроках читання запропонованих методів і прийомів значно підвищує рівень творчої особистості учнів, збільшується їх зацікавленість до вивчення навчального матеріалу, учні з інтересом виконували всі завдання, вправи та самовиражалися.

Запропоновані вправи не лише поглиблювали розуміння літератури, але й сприяли розвитку особистісних, соціальних та творчих здібностей молодших школярів.

2.3. Методичні рекомендації що сприятимуть підготовці педагогів для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках літературного читання

Розвиток творчих здібностей молодших школярів є складним завданням у сфері педагогіки, яке можна вирішити шляхом створення оптимальних і інноваційних умов для стимулювання творчості. Особливу увагу необхідно приділити виявленню і врахуванню цих здібностей в навчальному процесі, щоб розкрити додаткові можливості для їхнього розвитку у дітей молодшого шкільного віку. Сучасний ЗЗСО повинен створити оптимальні умови для реалізації особистісного потенціалу учнів початкових класів, відкриття їх природних задатків та розвитку здатності до свободи, відповідальності і творчості. Це вимагає переходу від директивного підходу до особистісно орієнтованої моделі навчання і виховання, яка спрямована на пошук нових шляхів і засобів для розвитку внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб та інтересів.

Ефективність процесу розвитку творчих здібностей молодших школярів через мовленнєву діяльність залежить від певних педагогічних та дидактичних умов. Ці умови охоплюють весь освітній процес і можуть покращити ефективність творчого розвитку учнів у будь-якій педагогічній системі. Дотримання дидактичних умов є важливою характеристикою компонентів, які формують локальну навчальну систему, націлену на розвиток творчих здібностей в процесі мовленнєвої діяльності.

Для обґрунтування педагогічних умов, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання в початковій школі, важливо розглянути концепцію цього поняття. Педагогічні умови слугують чинниками, що впливають на ефективність функціонування педагогічної системи. Н. Будій визначає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних ресурсів, які забезпечують успішне досягнення цілей у

педагогічному процесі. Педагогічні умови являють собою взаємопов'язану систему внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, які забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності [5].

Власне у порівнянні цих визначень поняття «педагогічні умови» виявляється, що вони взаємодіють та взаємопов'язані. Такий підхід дає змогу розглядати педагогічні умови у комплексі, враховуючи внутрішні та зовнішні аспекти функціонування навчального процесу в ЗЗСО. Засоби та методи реалізації педагогічних умов на уроках літературного читання у початковій школі необхідно обирати так, щоб підтримувати творчий розвиток молодших школярів, враховуючи їх потреби та особливості. На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури та дидактичних принципів, а також різних підходів вчених до педагогічних умов, було виділено кілька факторів, що сприяють ефективному розвитку творчих здібностей учнів на уроках літературного читання в початковій школі:

1. **Педагогічне стимулювання** на основі особистісно-орієнтованої взаємодії:

- підтримка розвитку творчих здібностей шляхом активного спілкування вчителя з учнями, при цьому враховуючи їх індивідуальні особливості та інтереси;
- використання особистісно-орієнтованих методів і прийомів, які сприяють самовизначенню та саморозвитку учнів початкових класів.

2. **Застосування психолого-педагогічних технологій** для самостійної активності:

- впровадження технологій, спрямованих на стимулювання творчого мислення та ініціативності учнів початкових класів;
- заохочення самостійного висловлення ідей та виконання творчих завдань.

3. **Системність мовленнєвої роботи** в творчо-розвивальному середовищі:

- організація системної мовленнєвої діяльності, яка враховує творчий потенціал кожного учня;

- створення сприятливого середовища для творчого розвитку, де учні початкових класів можуть вільно виражати свої думки та ідеї.

Дані педагогічні умови спрямовані на забезпечення не лише ефективного навчального процесу літературного читання, а й стимулювання творчого мислення і самовираження молодших школярів під час навчання.

Перша із зазначених умов, що передбачає педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей на основі особистісно-орієнтованого підходу у взаємодії вчителя з учнями, обумовлена сучасними тенденціями в освіті та психологічними дослідженнями провідних вітчизняних спеціалістів, таких як Г. Костюк, С. Максименко, В. Рибалка та В. Семиченко, а також визнаних педагогів, таких як І. Бех, І. Зязюн.

Особистісно-орієнтована взаємодія між вчителем і учнем характеризується спілкуванням, що позбавлене різкої полярності між їх позиціями, перетворюючи навчально-виховний процес на ефективну взаємодію. Це сприяє активності, самостійності та ініціативі дітей молодшого шкільного віку, сприяє поєднанню творчої свободи з цілеспрямованою діяльністю учнів, а також враховує емоційність та виразність спілкування в контексті поваги і доброзичливості між учасниками педагогічного процесу [5].

Зауважимо, що вчителю початкових класів необхідно бути підготовленим до діалогу з дітьми, ґрунтуючись на взаємному довірі. Це певним чином передбачає високі вимоги до його духовного розвитку, формування професійної культури та педагогічної майстерності. Педагог має виявляти не лише компетентність у навчанні, але й здатність до відкритого спілкування та підтримки творчих пошуків учнів, щоб забезпечити їхній повноцінний особистісний і творчий розвиток.

Друга педагогічна умова, що має на меті впровадження інноваційних технологій для сприяння самостійній активності учнів початкових класів у

процесі творчої діяльності, ґрунтується на переконанні, що інноваційний підхід у навчанні є вирішальним для формування позитивної мотивації школярів, активізації їх інтелектуальних і вольових якостей, а також сприяє розвитку творчої особистості. Реалізація цієї умови повинна забезпечити позитивну мотивацію до творчої діяльності молодших школярів, надаючи ефективний комплекс психолого-педагогічних стимулів для спрямування їх активності в потрібному напрямку. Головною метою цієї умови є створення різноманітних ситуацій успіху та комфортних умов для повноцінної участі кожного учня.

Інноваційні педагогічні технології, що відповідають даній умові, повинні враховувати специфіку молодшого шкільного віку. Вони мають забезпечувати оптимальні умови для самовираження учнів початкових класів, базуватися на матеріалах, які є особисто значущими для них, активізувати їх емоції в процесі творчості та стимулювати учнів відобразити свій чуттєвий досвід у всій його глибині. Важливо, щоб ці технології надавали можливість молодшим школярам самостійно творити, сприяли розвитку їх творчого потенціалу та вираженню власних ідей і переконань.

Варто зазначити, що впровадження інноваційних технологій на уроках літературного читання у початковій школі вимагає ретельної підготовки як з боку педагога, так і з боку самих молодших школярів. Учні початкових класів повинні навчитися ефективно спілкуватися між собою, висловлювати власні думки, слухати інших, ставити чіткі питання і надавати на них відповіді.

У сучасній методиці використовується широкий спектр різноманітних прийомів інтерактивного навчання, які допомагають зробити уроки більш захопливими та ефективними для молодших школярів. Наприклад:

1. Найпростіші прийоми:

- мікрофон: кожен учень власне має можливість висловити свою думку або відповісти на питання;

- робота в парах: взаємодія та обговорення ідей між партнерами для сприяння взаємопідтримки та розуміння матеріалу;
- карусель: учні обертаються та обмінюються ідеями чи відповідями, рухаючись від одного партнера до іншого;
- ротаційні (змінні) трійки: учні працюють в групах з трьох осіб, де кожен виконує різні завдання.

2. Складні прийоми:

- мозковий штурм: збір та обговорення ідей групи для знаходження рішень або вирішення проблем;
- мозаїка: об'єднання індивідуальних частин знань або ідей, щоб сформувати повну картину;
- аналіз ситуацій: розвиток їх критичного мислення шляхом обговорення різних ситуацій чи проблем [28].

Використання інноваційних технологій має встановлені цілі, такі як створення позитивної атмосфери, сприяння взаєморозумінню, розкриття потенціалу учнів та розвиток їхньої творчості. Це також спрямовано на переборення страхів, підвищення впевненості в собі, надання можливості виявити та розвинути творчі здібності кожного учня початкових класів.

Отже, компетентне застосування інноваційних технологій надає вчителю можливість ефективно реалізувати освітні завдання, водночас сприяючи розвитку учнів початкових класів не лише в конкретних уміннях та навичках, а й у критичному мисленні та формуванні творчої особистості.

Третя педагогічна умова – системність мовленнєвої роботи в контексті творчо-розвивального середовища. У нашому повсякденному житті знання взаємопов'язані, формуючи єдину систему. Тому важливо, щоб учень початкових класів сприймав предмет або явище в системному контексті, враховуючи їх взаємозв'язки. Розвивальне середовище є вирішальним фактором у створенні сприятливих умов для розвитку творчості, зокрема мовленнєвої, у молодших школярів. Для створення такого середовища слід

враховувати рекомендації науковців, серед яких Л. Божович, О. Дяченко, О. Кононко. Основні принципи включають:

- уникання осудливих оцінок: це створює атмосферу безпеки, де учні початкових класів відчують себе вільними у вираженні своїх думок і ідей;

- забезпечення творчої атмосфери під час літературного читання: це стимулює інтерес до предмета та сприяє активному навчанню і розвитку мовленнєвих навичок;

- мотивація до вивчення предмета: це залучає молодших школярів до навчання через цікаві та стимулюючі підходи;

- вираження похвали: це викликає позитивні емоції та підтримує учнів початкових класів у їхніх творчих зусиллях.

Отже, системність мовленнєвої роботи в умовах творчо-розвивального середовища реалізується з урахуванням потреби розвитку основних психологічних процесів дітей молодшого шкільного віку через слово та мовленнєву діяльність. Система має сприяти вдосконаленню сприйняття, уяви, розширенню мислення, а також формуванню асоціативного і гнучкого мислення.

Педагогічні умови для розвитку творчих здібностей молодших школярів відображають сучасні тенденції освіти і мають на меті стимулювання активності, самостійності та ініціативи дітей. Використання таких технологій вимагає від педагога створення максимально позитивного та сприятливого середовища для розвитку творчості та формування універсальної творчої особистості.

Вчителю потрібно бути готовим до обґрунтованої професійної діяльності, вміти не лише працювати інноваційно, а також володіти педагогічною майстерністю і професійною культурою. Важливим аспектом у підготовці педагога є готовність змінювати характер взаємодії в навчально-виховному процесі. Під час професійної підготовки педагог повинен орієнтуватися на розвиток творчих здібностей учнів початкових класів, враховувати специфіку навчального процесу в певних умовах своєї

діяльності, усвідомлюючи, що ефективність його роботи пов'язана із позитивними змінами як у творчих можливостях молодших школярів, так і в його педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень показує, що вчені визначають педагогічну творчість як складову педагогіки творчості, акцентуючи на особистісно-орієнтованій взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу (вчителя і учня), яка залежить від специфіки психолого-педагогічних взаємин. Ця взаємодія має на меті формування творчої особистості учня та підвищення рівня тривалої педагогічної діяльності вчителя.

Дослідження педагогічної спадщини Ф. Дістервега дозволяє визначити зовнішні та внутрішні умови для розкриття педагогічної творчості та свідчить про важливість самооцінки вчителя як одного з ключових чинників виявлення його творчого потенціалу. С. Шацький наголошував на важливості "духу дослідника" в професійній діяльності вчителя. В. Сухомлинський зазначав, що вчитель є головним учасником творчої взаємодії та співпраці у виховному процесі, наголошуючи: «У чому полягає найвища насолода від життя? На мою думку, вона виявляється у творчій праці, що наближається до мистецтва» [14].

Відтак, проблеми формування творчої особистості вчителя, розвиток його творчих рис, науково-педагогічного стилю мислення та рівня творчої діяльності висвітлюються в роботах багатьох сучасних дослідників. С. Луців підкреслює, що творчість є невід'ємною характеристикою педагогічної діяльності вчителя, та зазначає, що формування творчої індивідуальності вчителя передбачає специфічне ставлення до професії як способу життя. Вона також вказує на риси, які притаманні творчому вчителю. О. Савченко акцентує увагу на тому, що підготовка особистості до професійно-педагогічної діяльності включає творче педагогічне мислення та соціальну активність. Л. Прокопенко виділяє характеристики творчого вчителя, серед яких високий рівень ідейно-моральної свідомості, постійний пошук

оптимальних педагогічних рішень, творчий стиль мислення і прагнення до досягнення ефективних результатів у навчанні.

Г. Ткачук та А. Оксанюк розглядають творчість як невід'ємну частину педагогічного процесу і визначають етапи педагогічної творчості. Важливість формування у вчителів установки на педагогічну роботу як на творчу діяльність, а також готовності вирішувати творчі завдання підкреслює Г. Костюк пропонує використовувати творчий тренінг як метод для формування ефективних стратегій педагогічної діяльності.

Згідно з педагогічним словником, педагогічна творчість є унікальним та ефективним підходом педагога до вирішення навчально-виховних завдань, що сприяє розширенню теоретичних і практичних аспектів освіти. Творчий педагог створює власну систему, що стимулює загальнокультурний і соціально-моральний розвиток як учителя, так і його учнів.

Педагогічна творчість реалізується через практичну діяльність, що сприяє розвитку важливих професійних якостей і всебічному розвитку особистості. У результаті цього розвитку формується цілеспрямованість, незалежність, самореалізація та чітке розуміння методів та прийомів дії. Цілісний розвиток особистості можливий лише через активну, самостійну діяльність, в якій особа реалізує свої можливості.

Отже, активність особистості є ключовою умовою розвитку здібностей та таланту, а також досягнення успіху. Педагогічна творчість педагога розглядається як особистісно-орієнтована взаємодія між учителем і учнем, що визначається специфікою психолого-педагогічних відносин та націлена на формування творчої особистості учня та підвищення рівня діяльності вчителя.

Педагогічна творчість вимагає від учителя волі, самостійності та особистої відповідальності. Вона втілює в собі інтерпретацію теорій і концепцій, реалізовану через інтелектуальні можливості вчителя. Така творчість має значний вплив на розвиток суспільства і особистості, а вчитель,

впливаючи на інших, має можливість удосконалювати свою культуру, творчість і професійну майстерність [42].

Професійне становлення педагога проходить два етапи. На першому етапі накопичується досвід, розвивається педагогічне мислення і формується відповідний зміст, на якому переважає репродуктивний підхід. Другий етап передбачає набуття індивідуально-педагогічного досвіду, що сприяє виходу за межі традиційних наукових поглядів і виявляє творчий елемент.

Сутність педагогічної творчості педагога полягає в поєднанні самостійних дій в унікальних навчальних ситуаціях і осмислення власної діяльності на основі науково-теоретичних знань. Така творчість не виникає самостійно і потребує підтримки сприятливого культурно-творчого середовища, яке стимулює розвиток відповідних умов. Об'єктивні умови для розвитку педагогічної творчості включають різноманітні фактори, такі як позитивний емоційно-психологічний клімат у колективі, рівень розвитку наукового знання, адекватні засоби навчання, матеріально-технічне забезпечення процесу, наявність часу для підготовки та спілкування. Суб'єктивні умови розвитку педагогічної творчості вчителя охоплюють знання основ освітнього процесу, високий рівень загальної культури, володіння сучасними професійними концепціями, уміння приймати оперативні рішення та прояв прагнення до творчості.

Ці умови сприяють формуванню та розвитку педагогічної творчості вчителя, що є важливим елементом успішного виконання педагогічних завдань і забезпечення високих результатів у підготовці педагогів для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на уроках літературного читання.

Висновки до другого розділу

Уроки літературного читання є одним з найефективніших засобів для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Вони дають можливість дітям молодшого шкільного віку поринути у світ літератури,

активізуючи їхню уяву та креативність. Літературне читання виконує дві важливі функції: воно є навчальним предметом та потужним інструментом для розвитку творчих навичок. Дане навчання не обмежується лише сприйняттям тексту – воно включає аналіз, інтерпретацію та створення власних творів. Завдяки літературі, учні молодших класів можуть висловлювати свої думки та емоції, що позитивно позначається на їхньому творчому мисленні.

Проведення експерименту в 2-4 класах (створено експериментальну й контрольну групи) щодо ефективності впровадження різних видів роботи на уроках читання з метою формування творчого мислення учнів 2-4 класів, повторного діагностування учнів дійшли висновку, що рівень творчості учнів контрольної групи 2-4 класів зріс. Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна дійти висновку, що учні експериментальної групи значно покращили свої творчі можливості. Вони брали участь у різноманітних творчих вправах, створювали разом з учителем сприятливу атмосферу в класі та активно використовували свої творчі здібності в навчальних ситуаціях. Це свідчить про те, що використані види роботи допомагають підвищувати рівень сформованості творчої особистості учнів, збільшує їх зацікавленість у навчанні та робить процес вивчення цікавішим.

Результати експерименту засвідчили, що ефективними стимулом для розвитку творчих здібностей учнів можуть бути спеціальні прийоми, які допомагають створювати художні образи в казках, описах, віршах та фантастичних історіях. Організація інсценізацій і театральних вистав також сприяє цьому. Важливість вибору творів різних жанрів полягає в тому, що вони відкривають дітям молодшого шкільного віку яскраві факти та події із життя письменників, художників та народних майстрів. Комплексне поєднання літератури та інших видів мистецтва може значно підвищити інтерес дітей молодшого шкільного віку до читання та підтримати їхні творчі здібності.

Ілюстрування прочитаного твору – після читання казки або оповідання учні початкових класів можуть створити малюнки до ключових моментів сюжету. Це дозволяє візуалізувати текст і закріпити його в пам'яті. Створення власних коміксів – молодші школярі можуть перетворити улюблену казку на комікс, поділивши її на кадри з діалогами персонажів. Це розвиває навички творчого письма й структуризації інформації.

Театралізація сцен з казок – проведення театральних вистав на основі прочитаних творів допомагає учням початкових класів глибше розуміти персонажів і їхні мотивації. Граючи ролі героїв, діти вчаться співпрацювати, покращують мовлення та акторські навички. Молодші школярі також можуть створювати колажі чи картини, які відображають теми або емоції прочитаних творів.

З метою всебічного розвитку учнів початкових класів важливо звертати увагу на читання на різних рівнях – від простого сприйняття тексту до глибокого аналізу його змісту. Читання можна класифікувати на кілька рівнів: поверхнєве, аналітичне, критичне та творче. Кожен з цих рівнів вимагає специфічних навичок і вмінь, а також сприяє розвитку різних аспектів мислення учня початкових класів. Поверхнєве читання зосереджується на розумінні основних понять, сюжетів та персонажів. На цьому етапі молодші школярі знайомляться з текстом, навчаються виокремлювати основну інформацію та формувати перші враження. Важливо створити таку атмосферу, де учні початкових класів зможуть вільно ділитися своїми думками та емоціями, що виникають під час читання. Власне читання на різних рівнях – це ключовий аспект уроків літературного читання, який сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження *шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання* дозволили сформулювати такі положення.

1. Розглянуто поняття «творчих здібностей» учнів початкових класів.

Творчість – це специфічна форма духовної діяльності, яка полягає в генеруванні оригінальних цінностей, а також у виявленні нових, раніше невідомих фактів і закономірностей, що стосуються як матеріального світу, так і духовної культури. Творчість являє собою можливість досліджувати ідеї та форми, експериментувати з концепціями й виявляти нові взаємозв'язки між ними. Це власне шлях до самовдосконалення і реалізації власного потенціалу через виконання різних творчих завдань. Творчість відіграє ключову роль у розвитку культури, адже вона є джерелом нових ідей та концепцій, що формують культурний контекст та соціальні цінності. Завдяки творчості людина може передавати свої думки та емоції оточуючим, спільноті і майбутнім поколінням, використовуючи різноманітні формати та засоби вираження.

Творчі здібності є вродженими потенційними можливостями, які існують у кожній людині. Розвиток творчих здібностей залежить від особливостей темпераменту, а також здатності швидко засвоювати і генерувати ідеї. Творчі рішення часто виникають під час релаксації та зосередження. С. Герберт, представник когнітивної психології, стверджує, що творчі здібності не є унікальними і не відрізняються від інших пізнавальних процесів. У свою чергу, Дж. Гілфорд вважає креативність універсальною пізнавальною здібністю, основою якої є дивергентне мислення, що націлене на пошук кількох варіантів вирішення проблеми та виходить за рамки існуючих стандартів.

У сучасних умовах актуальним є розвиток творчих здібностей учнів початкових класів. Поділ здібностей власне на творчі, а також репродуктивні

здійснюється певним чином в залежності від ступеню та власне характеру новизни продукту, одержуваного в певних різноманітних видах діяльності, які саме реалізують, а також формують різні здібності. Також відомо, що власне поняття «здатність» визначає також успішність, легкість, а також швидкість виконання діяльності як власне при наявності повної інформації а також в умовах її дефіциту. Це може слугувати основою для розподілу здібностей на репродуктивні та творчі.

2. Проаналізовано уроки літературного читання як основа розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Відзначаємо, що курс літературного читання виступає початковим етапом у системі шкільної літературної освіти. Він базується на принципах компетентнісного підходу та спрямований на досягнення певних предметних і особистісних результатів учнями. Літературне читання займає важливе місце в навчальному процесі учнів початкових класів, оскільки відіграє ключову роль у їхньому загальному розвитку. Уроки літературного читання є важливим елементом у формуванні творчих здібностей учнів початкової школи. Результативність навчання залежить від систематичної, продуманої взаємодії між педагогом та учнями під час уроків.

Одним із найперспективніших шляхів розвитку творчої активності є застосування інтерактивних форм і методів навчання. Наприклад, під час уроків літературного читання можна використовувати такі методи, як «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Карусель», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Мозаїка», «Незакінчене речення» тощо. Використання інтерактивних методів навчання робить учнів початкових класів більш відкритими, впевненими у своїх силах, налаштованими на успіх і допомагає розвивати їх творчі здібності.

Проведення експерименту в 2-4 класах (створено експериментальну й контрольну групи) щодо ефективності впровадження різних видів роботи на уроках читання з метою формування творчого мислення учнів 2-4 класів, повторного діагностування учнів дійшли висновку, що рівень творчості учнів

контрольної групи 2-4 класів зріс. Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна дійти висновку, що учні експериментальної групи значно покращили свої творчі можливості. Вони брали участь у різноманітних творчих вправах, створювали разом з учителем сприятливу атмосферу в класі та активно використовували свої творчі здібності в навчальних ситуаціях. Це свідчить про те, що використані види роботи допомагають підвищувати рівень сформованості творчої особистості учнів, збільшує їх зацікавленість у навчанні та робить процес вивчення цікавішим.

Результати експерименту засвідчили, що ефективними стимулом для розвитку творчих здібностей учнів можуть бути спеціальні прийоми, які допомагають створювати художні образи в казках, описах, віршах та фантастичних історіях. Організація інсценізацій і театральних вистав також сприяє цьому. Важливість вибору творів різних жанрів полягає в тому, що вони відкривають дітям молодшого шкільного віку яскраві факти та події із життя письменників, художників та народних майстрів. Комплексне поєднання літератури та інших видів мистецтва може значно підвищити інтерес дітей молодшого шкільного віку до читання та підтримати їхні творчі здібності.

3. Охарактеризовано педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Так, у філософському значенні поняття умова – «категорія для позначення тих факторів, які є необхідними для формування, існування, зародження та зміни визначених явищ та предметів». До того ж, під поняттям «умова» визначаються потрібні обставини, які чомусь сприяють; обставини, при яких відбуваються зміни. Сучасний словник української мови конкретизує поняття «умова» - важлива обставина, що здійснює, створює, утворює щось або сприяє чомусь. «Умова» в психологічних дослідженнях визначена в контексті «психічного розвитку й уточнюється через сукупність різних зовнішніх і внутрішніх чинників, що виокремлюють психологічний розвиток людини, що мають вплив на процес розвитку та кінцевий

результати». У педагогічних дослідженнях тлумачення педагогічних умов співпадає з психологічними. Так, педагоги розглядають умову як «сполучення різних зовнішніх і внутрішніх, соціальних, природних подразників, які впливають на людину, її поведінку, формування особистості, виховання й навчання; середовище, яке має вплив на психічний та фізичний розвиток людини .

Власне формування мотивації до навчання та навчальних інтересів учнів є ключовим аспектом розвитку їх творчих здібностей. Мотивація сучасних школярів проявляється в ігровій діяльності через інтерес. Якщо дитина схильна до емоційно-пізнавальної спрямованості в процесі гри, то їй буде цікаво вирішувати завдання, а коли вона незацікавлена, то бажання розвиватися пропадає. Однією з дієвих форм мотивації учня є розвиток упевненості в собі та власних силах. Школярі мають бути налаштовані на ефективний процес пізнання, мати особисту зацікавленість в грі, розуміти, для чого й навіщо він виконуватиме певну задачу. Основним мотивом здійснення дидактичного завдання є не примус педагога, а справжнє прагнення дитини до гри, бажання виграти, правильно виконати завдання. Ігрова діяльність без виникнення цих мотивів не може принести результату.

Наступною важливою умовою можна вважати використання методів, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів. Так, кожна дидактична гра має бути орієнтована на розвиток творчих здібностей учнів, а також на формування їхніх пізнавальних процесів, розумових і практичних навичок. У такій організації ігрової діяльності особливо корисним є застосування методів, таких як пояснення, евристична бесіда та проблемний виклад матеріалу тощо.

Узагальнено такі основні умови:

1. **Педагогічне стимулювання** на основі особистісно-орієнтованої взаємодії:

- підтримка розвитку творчих здібностей шляхом активного спілкування вчителя з учнями, при цьому враховуючи їх індивідуальні особливості та інтереси;

- використання особистісно-орієнтованих методів і прийомів, які сприяють самовизначенню та саморозвитку учнів початкових класів.

2. *Застосування психолого-педагогічних технологій* для самостійної активності:

- впровадження технологій, спрямованих на стимулювання творчого мислення та ініціативності учнів початкових класів;

- заохочення самостійного висловлення ідей та виконання творчих завдань.

3. *Системність мовленнєвої роботи* в творчо-розвивальному середовищі:

- організація системної мовленнєвої діяльності, яка враховує творчий потенціал кожного учня;

- створення сприятливого середовища для творчого розвитку, де учні початкових класів можуть вільно виражати свої думки та ідеї.

4. *З'ясовано досвід роботи вчителів початкових класів та їх розвиток творчих здібностей на уроках літературного завдання.*

Вчителі початкових класів виконують важливу роль у формуванні не лише базових знань, але й навичок, які сприяють творчому мисленню. Одним з дієвих інструментів для розвитку творчих здібностей учнів є уроки літературного читання, що надають можливість дітям зануритися у світ літератури, стимулюючи їх уяву та креативність. Літературне читання слугує не лише важливим навчальним предметом, а й потужним засобом для розвитку творчих здібностей. Воно дає змогу не лише сприймати текст, але й аналізувати його, інтерпретувати, а також створювати власні художні твори.

У початкових класах кожен учень має брати участь у творчих діяльностях, що відрізняються за змістом і складністю. Літературне читання може стати потужним засобом для створення умов, які сприяють поступовому розвитку творчих здібностей дітей: від пасивного спостереження до активного наслідування, від виконання творчих завдань у співпраці з дорослими до самостійного виконання завдань. Ці ідеї лежать в

основі методичної системи навчальних комплектів з літературного читання, реалізованих у підручниках «Літературне читання» для 2-4 класів та посібниках «Я люблю читати» і «Моя домашня читальня».

Для розвитку творчих здібностей на уроках літературного читання важливо забезпечити мотивацію дітей, створити емоційно комфортне освітнє середовище. Це сприяє розкріпаченню думки та уяви учнів початкових класів, допомагає створити атмосферу розуміння, взаєморозуміння та діалогу. У таких умовах кожна дитина захоче висловити свої думки: вигадати казку, загадку, поділитися спостереженнями або переживаннями, використовуючи різні мистецькі засоби – малюнки, інсценізації тощо. Це допоможе розкрити індивідуальність дитини, її мислення, мрії та переживання. На уроках літературного читання педагоги досить часто створюють ситуації, що вимагають вибору творчих завдань. Це формує в дітей молодшого шкільного віку увагу до образності слів, висловів, а також потребу прислухатися до поетичної мови, відчувати її ритм, висловлювати свої враження та почуття, обираючи найбільш точні слова та уникати шаблонних формулювань.

5. Запропоновано шляхи розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання.

Створення творчої атмосфери на уроках літературного читання є важливим аспектом для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Впровадження інтерактивних методів, залучення елементів мистецтва та сучасних технологій, а також створення безпечного простору для висловлення думок, допомагає не лише активізації навчального процесу, але й формуванню критичного мислення, емоційної чутливості та творчої ініціативи у дітей молодшого шкільного віку.

Комбінування літератури з образотворчим мистецтвом, музикою, театром та хореографією відкриває нові можливості для самовираження дітей молодшого шкільного віку. Взаємодія літератури з музикою також є потужним засобом навчання. Учні початкових класів можуть створювати

власні музичні композиції на основі прочитаних творів, що дозволяє їм досліджувати емоційний контекст тексту через звуки і ритми. Музика доповнює літературу, дозволяючи дітям відчувати атмосферу історії на глибшому рівні. Театральні вистави чи драма є ще одним чудовим способом інтеграції. Вивчення літературних творів через театральні постановки дозволяє дітям молодшого шкільного віку не тільки зрозуміти персонажів та їх мотивацію, але й розвивати навички командної роботи, комунікації.

З метою комплексного розвитку дітей молодшого шкільного віку важливо звертати увагу на читання на різних рівнях – від простого сприйняття тексту до глибокого аналізу його смислового та естетичного змісту. Читання можна поділити на кілька рівнів: поверхнєве, аналітичне, критичне та творче. Кожен з цих рівнів вимагає певних навичок і вмінь, а також сприяє розвитку різних аспектів мислення учня. Поверхнєве читання фокусується на розумінні основних понять, сюжетних ліній та характеристик персонажів. На цьому етапі учні знайомляться з текстом, вчаться виділяти основну інформацію і формувати перші враження. Важливо також створити сприятливу атмосферу, де учні початкових класів можуть вільно обговорювати свої думки і почуття, що виникають у процесі читання.

Читання на різних рівнях сприяє не лише загальному розвитку учнів початкових класів, але й має безпосередній вплив на формування їхніх творчих здібностей. Читання стимулює мислення, розвиває здатність до вираження власних ідей та думок, а також формує бажання самостійно досліджувати нові теми та жанри. Учні, які активно читають та аналізують тексти, здатні не лише до творчого письма, але й до багатогранного сприйняття світу, що є важливим аспектом для розвитку їх творчих здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко О. Розвиток творчої особистості дитини. Початкова школа. 2010. № 8. С. 9-12
2. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 19-23.
3. Атаманчук Н. М. *Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми психологічної науки у вимірах сучасного освітнього простору: збірник наукових матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конф.(15-16 травня 2014 року, м. Полтава).* Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. С. 28-32.
4. Бублій О. А. Розвиток творчих здібностей учнів. Нива знань, 2005.№3, С. 22-25.
5. Будій Н.Д. Розвиток творчих здібностей молодших школярів: дис.. канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання»/Інститут педагогіки НАПН України. Тернопіль, 2011. 225 с.
6. Будій Н. Д. Обдаровані діти: виявлення – навчання – розвиток. Початкова школа на перехресті проблем: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2004. С. 5-7.
7. Вашуленко О. Читацька компетентність молодших школярів: теоретичний аспект. *Початкова школа.*2011. №1. С. 46-49.
8. Вовк Л. П., Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум. К.: Знання-Прес, 2006. 423 с.
9. Гаврилюк С. Виховання естетичних почуттів дітей засобами театрального мистецтва. *Пріоритети сучасної освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки.* Івано-Франківськ, 2003. С. 8-12.
10. Геруля Г. Літературознавча компетенція – основа літературного розвитку школярів. *Початкова школа.* 2010. № 3. С. 8-11.

11. Григорчук А., Уманець К. Сучасні методи та прийоми проведення занять з позакласного читання (2-4 класи). *Початкова школа*. 2012. № 5. С. 15-19.
12. Грушко О.В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі мовленнєвої діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.09 «Теорія навчання» / Інститут педагогіки АПН України. К., 2005. С. 59-63.
13. Гуревич Р. С. Напрями дослідження розвитку інформатизації сучасної освіти. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. *Наукові записки. Сер. Педагогіка і психологія : зб. наук. ст.* Вінниця, 2010. Вип. 32. С. 19-23.
14. Демченко І. І. В.О. Сухомлинський про творчий розвиток молодших школярів. *Рідна школа*, 2002., № 12, С. 11-14.
15. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-n> (дата звернення - 1.11.2024).
16. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: «Академвидав», 2004. 352 с.
17. Доценко С.О. Особливості мотивації творчої діяльності учнів початкових класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2016. вип. 47 (100). С. 189-192.
18. Доценко С.О. Дидактичний потенціал компетентнісної моделі освіти щодо розвитку творчих здібностей учнів проектних класів «Інтелект України». *Рідна школа*. № 4 (1036) (квітень). 2016. С. 49-51.
19. Доценко С.О. Іващенко М.В., Москаленко В.В. Розвиток творчої активної особистості за допомогою інтелект-карт. *Сучасна освіта та інтеграційні процеси: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції під заг. ред. д-ра техн.наук.проф. С. В. Ковалевського*. Краматорськ: ДГМА, 2017. С. 55-59.
20. Дудкевич Т. Загальна психологія (Конспекти лекцій): навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2002. 96 с.

21. Енциклопедії освіти. Академія пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. К.:Юріком Інтер, 2008. 1040 с.
22. Закон України «Про освіту»: від 05.09.2017, №2145-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення - 1.11.2024).
23. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 280 с.
24. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskashkolacompressed.pdf> (дата звернення - 1.11.2024).
25. Літературні ігри на уроках читання. URL: <http://posnayko.com.ua/teacher/useful/lit-igry.html>. (дата звернення - 1.11.2024).
26. Лук'янчук М. В. Структура творчих здібностей молодших школярів: психолого-педагогічний аспект. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць.* 2018. Вип. 54. С. 167-171.
27. Мартиненко В. О. Оновлення змісту літературного читання у контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа.* 2012. № 10. С. 19-22.
28. Методи і прийоми розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів початкових класів. Методичний посібник. Упорядник М.П. Крилевець. Полтава: ПОППО, 2009. 92 с.
29. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2019/2020 навчальному році. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi> (дата звернення - 1.11.2024).
30. Міщенко Н.І. (2017). Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти, (57),* 123-127.
31. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина.* 2005. №4. С. 5-8.

32. Наказ Міністерство освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення - 1.11.2024).
33. Науменко В. О. Літературне читання : підручник для 2-го кл. Київ : Генеза, 2012. 160 с.
34. Овчарова Р. В. Довідкова книга шкільного психолога. К., 2013. 362 с.
35. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendaziidustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення - 1.11.2024).
36. Підлужна Г. В. Психолого-педагогічні умови активізації читацької самостійності молодших школярів. *Початкова школа*. 2012. № 5. С. 60-63.
37. Підлужна Г. В. Позакласне читання молодших школярів: реалії та перспективи. *Початкова школа*. 2004. № 6. С. 41-45.
38. Подановська Г. Урок читання як основна форма літературного розвитку молодших школярів. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти ЛНУ імені Івана Франка*. Львів, 2016. Вип. 1. С. 8-11.
39. Подановська Г. Взаємозв'язок уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою як засіб літературного розвитку молодших школярів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна : зб. наукових праць..* Львів, 2016. Вип. 31. С. 251-254.
40. Подановська Г. Урок читання як основна форма літературного розвитку молодших школярів. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти ЛНУ імені Івана Франка*. Львів, 2016. Вип. 1. С. 8-12.
41. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2005. Вип. 20. С. 104-107.

42. Савченко О. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. Початкова школа. 2016. № 8. С. 9-11.
43. Ткачук Г. П. Дитяча книжка і проблеми становлення читацької самостійності у молодших школярів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. Вип. 13. С. 55-58.*
44. Трунова В. Методика позакласного читання в основний період. Початкова школа. 2012. № 7. С. 42-46.
45. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1–2 класах серії «Шкільна бібліотека». Львів, 2016. 160 с.
46. Цимбал О. М. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі. *Початкове навчання та виховання. 2012. № 35. С. 11-15.*
47. Чемоніна Л. В. Сучасні технології навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі: електронний навч. посібн. Бердянськ, 2019. С.35-39.
48. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі : навч.-метод. пос. для вчителів, вихователів та студентів закладів вищої педагогічної освіти. 2-е вид., перероб. і доповн. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 290 с.
49. Ярмусь О. В. Творчі здібності: поняття, структура, розвиток. Обдарована дитина. 2014. №6. С. 7-11.

Тема: Складання основної частини казки за сюжетними малюнками і планом. Вимова і правопис слова велосипед.

Мета:

- розвивати навички складання основної частини казки за сюжетними малюнками та планом,
- вивчити правильну вимову та правопис слова велосипед;
- розвивати уяву, творчість, навички розповіді та зв'язного мовлення учнів;
- виховувати інтерес до літератури, та важливість творчості та фантазії.

Обладнання: Підручник «Українська мова та читання» Кравцова Н., Придаток О., Романова В. (2020 рік), презентація, відео, сюжетні малюнки до казки (зображення персонажів та сюжетних подій), малюнок велосипеда, словник з вимовою та правописом слова велосипед, зразок плану для складання казки.

Хід уроку:

I. Організаційний момент

- Діти, давайте сьогоднішню зустріч розпочнемо з побажань.
- Доброго ранку, Марійко, я бажаю тобі веселого дня!
- Доброго ранку, Владиславе, я дуже радий тебе бачити!
- Вітаю тебе, Олександр, я хочу щоб день у тебе був щасливим! (Така розминка формує культуру мовлення, привчає використовувати етикетні формули.)

I. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Очікування»

III. Актуалізація опорних знань

- Обмін інформацією
- Яким видом транспорту вам доводилося користуватися? Розкажіть.
- Для чого служать автомобілі?
- Назвіть наземний транспорт.
- Назвіть повітряний транспорт.
- А тепер морський.
- Для чого люди придумали транспорт?

Словникова робота:

**Човен велосипед теплохід вертоліт автокран трактор катер комбайн
корабель літак таксі поїзд самокат ракета трамвай тролейбус**

Загадки

1. Коник цей на двох ногах будь-який здолає шлях.

Коли вулицею мчить, безперервно торохтить,
а тролейбуси й трамваї дуже легко обганяє. (Мотоцикл)

2. Знизу вгору, потім вниз

чудо-віз мене привіз:

без руля і без коліс

тягне вгору — потім вниз. (Ескалатор)

3. Воно зупиниться охоче там, де лиш пасажир захоче.

На ньому шашки є, малята,
але у них не можна грати. (Таксі)

4. В синім небі путь моя, швидше всіх літаю я.

Маю крила, хоч не птах.
Люди звать мене (Літак)

Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в	г
1	в	п	л	с
2	д	е	и	о

Код. 1а, 2б, 1в, 2г, 1г, 2в, 1б, 2б, 2а.

✓. Повідомлення теми уроку

Сьогодні ми будемо складати основну частину казки за сюжет малюнками та планом, а також вивчимо правильну вимову та правопис слова велосипед.

Приклад роботи учня

Буджінка
Кажуть я помітив,
що у басейні
тоне Буджінка.
Мені стало її дуже
шкода, хоть вона
і правильно казала.
Я взяв гілку
і дістав її.

Ще було влітку, ми приїхали
роми в нащадку гарно
і знайшли новонародженого
кошеня свого мамі пора
не було туди ми виріши
ми братувати його. Нам
це вдалося-тепер вона живе
у своїх бодуці з дідусями.

Якщо урятує з татом,
ми зустріли психа який,
на мою думку, забрав.
Ми вирішили дати об'язу
в четвертні, і таким чином,
поблизько додому.